338

ماهوار

الرّاشِد

پيرجوڳوٺ

محرم الحرام 1447ھ، جولاءِ 2025

جامعہ راشدیہ درگاہ شریف
پيرجوڳوٺ (ڪنگري) ضلع خيرپور، سنڌ

سڪندريه پبليڪيشنز

Monthly 'AL - Rashid' Pir Jo Goth
Issue No: 338- Muhram ul Haram 1447 / July 2025

اعليٰ حضرت پيرسائين پاڳارا دامت برڪاتهٗ جن جو جماعت کي خطاب مبارڪ

درگاه مبارڪ 10 ذوالحج 1446ھ، 7 جون 2025

السلام عليڪم!

توهان سڀني کي حج جي عيد جي مبارڪ هجي. پيو اوهان سڀني کي مبارڪ هجي جو اسان جي پاڪستان جي فوج انڊيا کي سبق سيکاريو آهي، سڀ عمر ياد رکندا. هندوستان جي خواب خيال ۾ به نه هو جو پاڪستان جي فوج هنن سان اهڙو حشر ڪندي. نه پنهنجي ماڻهن کي جواب ٿا ڏئي سگهن نه ملڪ کان ٻاهر. هندوستان جا جيڪي ليڊر آهن، انهن کان پنهنجي عوام به پڇي ٿي ته اوهان ڇا ڪيو ؟ جواب نٿا ڏئي سگهن. هندوستان پاڪستان کي ڌمڪيون پيو ڏئي ته اهو پاڻي توهان جو بند ڪنداسين ، ليڪن خدا جو به پنهنجو شان آهي ، پاڪستان جو پاڻي ڇا بند ڪندا پاڻ پيا ٻڏن پنهنجو پاڻي نٿا سنڀالي سگهن. اگر پاڪستان جو پاڻي بند ڪندا ته پوءِ اها هندوستان کي خبر هجڻ کپي جو پاڪستان هڪ ايٽامڪ ملڪ آهي، اڳ ۾ شروعات هندوستان ڪئي جنگ جي، ٻه ٽي ڏينهن پاڪستان خاموش رهيو، جڏهن پاڪستان فجر جي نماز کان پوءِ هندوستان کي جواب ڏنو، هندوستان وارن کي خبرئي نه پئي ته انهن وٽ هي ڇا پيو ٿئي. پاڪستان جنگ نه پيو ڪرڻ چاهي ليڪن مودي صاحب نه پيو مڙي، جڏهن پاڪستان جي طرفان هنن کي جواب آيو، هنن جي تباهي ٿي پوءِ هن فري ۾ آمريڪا وارن کي منٿون ڪيو ته جنگ بند ڪيو ۽ پاڪستان تمام خوشي سان جنگ بند ڪئي. ڇو جو پاڪستان کي هنن جي تباهي ڪرڻي هئي اها ڪري ويا.

مان جماعت کي، دوستن کي هميشه چوندو آهيان جو هر نماز کان پوءِ درگاهہ جي لاءِ، جماعت جي لاءِ، پاڪستان جي لاءِ ۽ پاڪستان جي فوج لاءِ دعا ڪريو. انهيءَ جي لاءِ چوندو هوس ته اگر اسان جي فوج ڪمزور هجي ها ته هندوستان اسان کي اهڙو خراب ڪري ها ، ليڪن خدا جي فضل و ڪرم سان پاڪستان جي فوج مضبوط هئي. هندوستان وارن سان اهڙو حال ڪيو آ جو جيستائين جيئرا آهن نه ٿا ڀلجي سگهن. هي فوج اوهان جي پنهنجي آ ، فوج آهي ته پاڪستان آهي، فيڊريشن کي فوج سنڀاليو ويٺي آهي، گڏريل اليڪشن کان پوءِ هڪ شيءِ سامهون اچي وئي آ جو ڪوئي به نيشنل ليول تي ليڊر ناهي، جو صوبن کي سنڀالي، فيڊريشن کي سنڀالي، سواءِ فوج جي هاڻي پيو ڪونه ٿو سنڀالي سگهي. تنهن ڪري فوج جي لاءِ هميشه دعا گهرو، اگر اسان جي فوج ڪمزور هجي

Jamia Rashidia Dargah Sharif Pir Jo Goth
SIKANDARIA PUBLICATIONS
Kingri - Khair Pur, Sindh, Pakistan

بقايا خطاب مبارک

ها ته غزه ۾ ڏسو، لبنان ۾ ڏسو، سيريا ۾ ڏسو، عراق ۾ ڏسو، فوج ڪمزور ٿئي وئي اتي تباهي ٿي وئي. اسان جي عزت اسان جي فوج سان گڏ آ ۽ ان شاءَ الله آءُ اهو به اوهان کي ٻڌايان هن دفعي هندوستان پاڻي بند ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي ته پوءِ اها پاڪستان ۽ هندوستان جي آخري جنگ ٿيندي. ان کان پوءِ ٻيهر جنگ ڪرڻ جي قابل هندوستان نه رهندو. تنهن جي ڪري هميشه فوج لاءِ دعاگو رهو. فوج اسان جي مضبوط آهي ته پنهنجي ملڪ ۾ به ملڪ کان ٻاهر پاڪستاني مٿو مٿي ڪري گهمي سگهن ٿا ۽ هميشه مان چيو آ اوهان کي پنهنجي ٻارن جي صحبت تربيت صحيح ڪريو جو اوهان جي وس ۾ آهي باقي ته قسمت آ. ٻارن کي پڙهائڻ جي ڪوشش ڪريو، ڇو جو مان معلومات وٺندو رهندو آهيان، خدا جي وڏي مهرباني آ جو اسان جي جماعت جون ڇوڪريون پڙهي لکي اڳتي وڏي ويون جو هر ميدان ۾ اڇي ويون آهن. اهو خدا جو لک لک ٿورو آهي. هن دفعي مان سڄي معلومات ڪئي ڇو جو اسان جو گذارو زمينداري تي آهي ڪاٿي پاڻي هو ڪاٿي نه هو، جنهن وٽ مال هو ، ڳئون يا ٻڪري اهو اڃان سُکي آهي، باقي جيڪو زمينداري تي هليو اهو تڪليف ۾ آهي، تنهنجي ڪري مال وڌايو، برڪت به آ، ڇو جو ڪلائيمينٽ موسم بدلجي وئي آ، ڪائي خبر نٿي پوي ڪنهن مهل بارش ٿيندي، ڪنهن مهل نه ٿيندي، موسم سڄو مٽجي ويو آ، پاڻي جي هرسال ڪمي ٿي ٿيندي وڃي، اگر اوهان وٽ مال آ ته رستن سان ، پاسي کان گاهه ڪائيندو مال ۾ اوهان کي برڪت آ، مال وڌايو، ٻيو جيترو ٿي سگهي وڻ پوکيو خدا اوهان کي برڪت ڏئي ، خدا اوهان جي ٻارن جا نصيب بهتر ڪري، حضور پاڪ ﷺ جي صدقي ۾ ، خدا تعاليٰ اوهان کي هر آفت، هر آزمائش، هر تڪليف کان پناهه ۾ رکي. خدا پنهنجي فوج کي ايتري توفيق عطا فرمائي جو اسان جي سرحدن جو خيال رکي ۽ دشمن کي هن دفعي سبق ڏنو آ، انهي کان ٻيڻ تي ڏئي. توهان پنهجي ٻارن جي ذهن ۾ هاڻي کان وجهو، ماڻهو ڪجهه به چون هي فوج اسان جي آ، اسان فوج سان هون، چاهي گرمي هجي، سردي هجي، غمي هجي يا خوشي هجي، اسان فوج کان پري نه ٿا ٿي سگهون. اگر اسان اهو سوچيو ته اسان فوج کان پري ٿا ٿيون ته پوءِ سمجهو اسان هن ملڪ سان وفادار نه آهيون. خدا تعاليٰ اوهان کي خوش رکي.

ترتيب: فقير امداد علي جتوئي.

ماهوار الراشد جا سهڪاري

مفتي نور نبي شر سڪندري (مدرسه صبغة الهديٰ شاهپورچاڪر)، مفتي قربان علي حاجاڻو سڪندري (نوابشاهه)، مولانا نثار احمد نائچ سڪندري (صادق آباد)، فقير مختيار علي گهمرو (باگڙجي)، قاري محمد عثمان سنجراڻي(ٻرهوڻ)، مولانا محمد حسن ڏاهري سڪندري (شهدادپور)، فقير حبيب الله چنا (ڪڏڙو)، قاري اصغر علي ميمڻ (لکي غلام شاهه)، مولانا سيف الله راڄڙ (ڪپرو)، مولانا علي اڪبر گجو سڪندري (سوندر)، مولانا ولي محمد راهمون سڪندري (ڇاڇرو) ،مولانا عبدالحليم راهمون سڪندري (ڏاهلي)، مولانا احمد رضا چارو سڪندري (مٺي)، قاري عزيز الله راڄڙ سڪندري (حيدرآباد)، مولانا فقير سائين ڏنو راڄڙ سڪندري (عمرڪوٽ)، مولانا محمد امين باگراڻي سڪندري (شهدادپور) مولانا محمد اسلم ڏاهري سڪندري (دوڙ)، مولانا عبدالرسول سهتو سڪندري (چونڊڪو) ، مولانا عبدالرحمان سومرو سڪندري (ڪوٽڏيجي) ، مولانا غلام فاروق شر سڪندري (پڪا چانگ) ، مولانا عبدالمالڪ شر (سوڀوديرو)، مولانا محمد ياسين شر، مولانا عطاء الرسول اڄڻ سڪندري (گمبٽ) ، مولانا عصمت الله سومرو (ڪنگري)، مولانا حبيب الله سڪندري (خيرپور) مولانا محمد اسلم راڄپر سڪندري (نري ميرواهه) ، قاري عرفان سهتو سڪندري (ملڪو واهڻ)، مولانا رجب علي ڪيريو سڪندري (ٽنڊوڄام) ، مولانا عبدالرزاق راهمون سڪندري (ٽنڊو الهيار) مولانا دريا خان سڪندري (ڄام نواز علي)، مولانا نصير احمد ڪلهوڙو سڪندري (دوڙ، ڄام صاحب) مولانا محمد يعقوب پٽو سڪندري (فريد آباد لاڙڪاڻو)، مولانا نوراحمد جيسر سڪندري (ڏوڪري)، مولانا صغير احمد سڪندري (دادو) ، مولانا عبدالرزاق چاچڙ سڪندري (پنو عاقل) مولانا اشفاق احمد پٽي (نڪرانو)، حافظ ساجن ڪنيڙو (احمد پور ڪنگري) ، فقير امداد ڪوش (شڪارپور) ، مولانا ارباب تنيو سڪندري (تعلقو لکي شڪارپور)، استاد يار محمد سهرياڻي (ڪنڌڪوٽ ڪشمور) ، مولانا محمد زمان ڪوسو سڪندري (جيڪب آباد)، مولانا محمد اڪرم لاشاري سڪندري (تنگواڻي ڪشمور) ، مولانا خالد حسين ڪيهر سڪندري (ڪشمور)، حافظ خان محمد ڪوش سڪندري (صادق آباد رحيم يار خان) ، مولانا محمد حنيف ابوپوٽو سڪندري (لياقت پور رحيم يار خان)، قاري محمد پنهل سڪندري (گهوٽڪي شهر) مولانا علي گل سپيو سڪندري (ڏهرڪي)

بِسۡمِ اللّٰہِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ

اهلسنت وجماعت ۽ خانقاه عاليه پيران پاڳاره
جو ديني، روحاني، علمي، ادبي ۽ فڪري ترجمان

ماهوار الرّاشِد پيرجوڳوٺ

شمارو نمبر 338، محرم الحرام 1447 هجري، جولاءِ 2025

بياد
امام العارفين حضرت پيرسائين سيد محمد راشد روزي ڌڻي قدس الله تعالیٰ سره

بفيضان نظر
محسن ملت حضرت پيرسائين سيد شاهمردان شاه ثاني قدس الله تعالیٰ سره

سرپرست اعليٰ
سيدنا و مرشدنا حضرت پير سائين پاڳارا دامت برڪاته

چيف ايگزيڪٽو
مفتي دوست علي سڪندري

چيف ايڊيٽر
انجنيئر عبدالباسط هنگورو سڪندري

ايڊيٽر
حافظ عبدالقيوم مهر سڪندري

اشاعتي نگران
علامه محمد حسن راجپوت سڪندري

مجلس ادارت
شيخ الحديث مفتي محمد رحيم سڪندري
مفتي غلام شبير سڪندري
مفتي محمد اسماعيل سڪندري
مفتي عبدالرزاق مهراڻ سڪندري
ڊاڪٽر غلام عباس قادري سڪندري
مفتي فيض محمد سڪندري
مفتي حافظ حق النبي سڪندري
حافظ محمد مريد سڪندري

مجلس معاونين
مفتي محمد صاحبداد سڪندري
مفتي عنايت الله سڪندري
مولانا سيد ذوالفقار شاه سڪندري
مولانا مولابخش مهر سڪندري
مولانا احمد علي شر سڪندري
مولانا الهورايو سهتو سڪندري
مولانا قائم دين پيبو سڪندري
مفتي علي اڪبر يماني سڪندري

هديو: 100 روپيا، سالانو 1000 روپيا

سڪندريه پبليڪيشنز
جامعه راشديه درگاه شريف
پيرجوڳوٺ (ڪنگري) ضلع خيرپور، سنڌ.

بِسۡمِ اللّٰہِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ

اُولٰئِکَ هُمُ الرّٰاشِدُوْنَ فَضْلاً مِنَ اللّٰهِ وَ نِعْمَةً (القرآن)
اَلصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ عَلَیْکَ یَا رَسُوْلَ اللّٰہ وَعَلٰی اٰلِکَ وَاَصْحٰبِکَ یَا حَبِیْبَ اللّٰہ

ماهوار الرّاشِد پيرجوڳو شمارو نمبر 338، محرم الحرام 1447 هجري، جولاءِ 2025

فهرست

01	اداريو	ادارو	03
02	راشد التفاسير	ادارو	04
03	درس حديث و ملفوظات	ادارو	06
04	شان فاروق اعظم رضي الله عنه	حافظ سجاد علي چارو	07
05	حضرت عمر فاروق رضي الله عنه	سڪندريه بنت معراج احمد	12
06	ڪربلا جو واقعو	حافظ عزيزالله سڪندري	18
07	خاتونِ جنت رضي الله عنها	سڪندريه بنت عبدالوهاب	23
08	پيرسائين پٽ ڌڻي قدس سره	مفتي عبدالخالق سڪندري	25
09	فڪري اونداهيون	علامه علي اڪبر راهمون	30
10	خليفو محمد عاقل هنگورو	فقير محمد عثمان هنگورو	34
11	مودّة في القربیٰ	علامہ شیراز علی سکندری	39
12	کسب معاش کے اساسی اصول	حافظ شاہد علی جامڑو۔ کراچی	46

لکپڙھ، رابطي ۽ مواد موڪلڻ لاءِ
مرڪزي دفتر، جمعيت علماءِ سڪندريه۔ جامعه راشديه، درگاھ شريف پير جو ڳوٺ (ڪنگري) ضلعو خيرپور، سنڌ
Cell: 03063622638, 03458787086 | Email: aqm086@gmail.com

اداريو:

حسينيت جو پيغام

محرم الحرام جي ڏهين تاريخ، اسلامي شعور، حق پرستي، ۽ انسانيت جي بقاءَ جي علامت بڻجي چڪي آهي. هي ڏينهن دينِ اسلام جي اُن عظيم شهسوار، سيد الشهداءِ، جگر گوشهءِ رسول ﷺ، سردارِ جوانانِ جنت، امام حسين عالي مقام رضي الله عنه جي لازوال قربانيءَ سان منسوب آهي، جنهن ظلم، جبر، ۽ فسق و فجور جي اونداهي نظام خلاف پنهنجي جان جو نذرانو پيش ڪري، اسلام جي بقاءَ ۽ حق جي سر بلندي جو باب لکيو.

امام حسين رضي الله عنه کي مدينہ منوره ۽ حرمين شريفين جي پرامن فضا، دنياوي آرام ۽ ظاهري سلامتي، ان وقت ڇڏڻي پئي جڏهن يزيد جي فاسق ۽ جابر حڪومت اسلام جي اصلي روح کي بگاڙي رهي هئي. امام عالي مقام حقيقي اسلام جي روح ۽ نبوي مشن کي بچائڻ لاءِ پنهنجي اهل و عيال سميت حج جي احرام کي عمره ۾ بدلائي، الله جي زمين تي ظلم جي خلاف آواز اٿارڻ لاءِ ڪربلا جو سفر اختيار ڪيو.

ڪوفين جي هزارين دعوت نامن ۽ بيعت جي آڇن جي باوجود، امام حسين جي مقصد ۾ اقتدار نہ پر اصلاحِ امت، امر بالمعروف ۽ نهي عن المنڪر جي عظمت پئي هئي. پاڻ ڄاڻڻ باوجود تہ سامهون هڪ سنگدل لشڪر آهي، جن جو مقصد فقط ان کي شهيد ڪرڻ آهي، تڏهن بہ پنهنجي مقصد تي قائم ۽ ثابت قدم رهيا.

امام عالي مقام جو ڪربلا تائين سورهن سئو ڪلوميٽرن کان بہ وڌيڪ جو سفر، فقط رڳو هڪ ظالم حاڪم جي مخالفت نہ هئي، پر اها هڪ فڪرۓ فلسفي جي جدوجهد هئي. اها جدوجهد هئي حق جي بقاءَ، باطل جي رسوائي، انسان جي آزادي، ۽ دين جي حريت لاءِ. امام حسين جو پيغام آهي تہ جتي بہ ظلم هجي، اتي خاموشي بزدلي آهي، ۽ ظلم خلاف جدوجهد، حسينيت آهي.

رَاشِـدُ التَفـاسِـير

قرآن مجيد جا تفسيري نڪتا (36)

از: پيرسائين روضي ڌڻي قدس سره

پيرسائين سيد محمد راشد روضي ڌڻي قدس سره قادري سلسلي جو شيخ طريقت هئڻ سان گڏ هڪ رباني عالم دين، مفسر، محدث، مجتهد ۽ فقيه هيو. قرآن مجيد جي مفسر طور ڏسجي ته پاڻ فن تفسير جو زبردست ماهر، علم تفسير جي اصولن ۽ باريڪين جو وڏو ڄاڻو هو. سندن ڪتب خاني ۾ تفسير جا اهم ۽ امهات الڪتب موجود هيا. پاڻ جنهن نموني قرآن مجيد جي آيتن جو تفسير بيان ڪندا هئا. ان جو هڪ الڳ ۽ منفرد انداز هيو، جنهن جا انيڪ ۽ اڻ ڳڻيا آثار سندن تصنيفات، مڪتوبات توڙي ملفوظات ۾ موجود آهن. ان ڪري هي ضروري آهي ته ”پيرسائين روضي ڌڻي بطور مُفسر قرآن“ جي موضوع تي تحقيق ڪجي ۽ سندن اعليٰ علمي شخصيت ۽ تبحر علمي جي هن اهم رخ کي واضح ڪجي. قرآن مجيد جي عُلوم ۽ تفسيري نُڪتن جي حوالي سان پيرسائين روضي ڌڻي قدس سره جي علمي ۽ عرفاني فيضان جي سمنڊ مان چونڊ افادات ۽ نڪتا هتي سلسله وار ڏئي رهيا آهيون ۽ انهيءَ سلسلي جو عنوان سندن اسم مبارڪ جي نسبت سان ”راشد التفاسير“ رکيو ويو آهي.

أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيطٰنِ الرَّجِيمِ

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيمِ

”مَآ اَصَابَكَ مِنۡ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ“ (النساءِ :٧٩)

ترجمو: توکي جيڪا چڱائي پهچي ٿي سان الله تعاليٰ جي طرفان آهي.

جيڪڏهن ڪو گمنام مفلس شخص ڪنهن شاهوڪار کان ڪا عمدي پوشاڪ رعايتي وٺي وڃي پهري ۽ انهيءَ ڪري ماڻهو ڪيس عزت ۽ مان شان وارو سمجهي عزت ڏين ۽ تعظيم بجا آڻن ته اها عزت انهيءَ شخص جي نه ٿئبي بلڪ اها انهي پوشاڪ جي عزت آهي، تنهن ڪري انهي مفلس کي گهرجي ته انهي تعظيم ۽ عزت کي پاڻ ڏي نسبت نه ڪري بلڪ پاڻ کي اهو ئي گمنام ۽ ڪنگال پائيندو رهي ۽ انهي عزت جي

نسبت انهي شخص ڏانهن ڪري، جنهن جي اها پوشاڪ آهي،مطلب تہ جيڪڏهن ڪنهن ڪامل جي صحبت ڪري بداخلاقيون ۽ رذيل خصلتون مٽجي سهڻيون وصفون ۽ نيڪ عادتون حاصل ٿي پون، جنهن ڪري هو زماني ۾ ممتاز باعزت ۽ مرجع الخلائق ٿي پوي.ڪپيس تہ انهن فضيلتن ۽ ڪماليتن ڪي پاڻ ڏانهن نسبت نہ ڪري، بلڪہ

”مَآ اَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ“ (النساءِ :٧٩)

ترجمو: توکي جيڪا چڱائي پهچي ٿي سان الله تعاليٰ جي طرفان آهي. موجب انهن چڱاين کي الله تعاليٰ جلشانہ ڏي يا پنهنجي شيخ ڏانهن نسبت ڪرڻ گهرجيس، ڇو تہ شيخ بہ وصل جي لاءِ وسيلو آهي.

القادر گرافڪس سنجهورو

توهان مسودو ڏيو ، هڪ مڪمل تيار ٿيل ڪتاب يا مقالو ڪڻو. نهايت ئي مناسب قيمت ۾ عربي، فارسي، اردو، سنڌي ۽ انگريزي ۾ ڪمپوزنگ ، پروف ريڊنگ ۽ سيٽنگ ڪئي وڃي ٿي. ان سان گڏ وزيٽنگ ڪارڊ، جلسن جا اشتهار، ڪتابن جا ٽائٽل ۽ گرافڪ ڊيزائين جو هر ڪم پروفيشنل طريقي سان ڪيو وڃي ٿو. مسجدن ۾لڳائڻ لاءِ نماز جو طريقو، وضو جو طريقو ۽ ٻيا چارٽ ، ڇپائي سميت تيار ڪري ڏنا وڃن ٿا.سڪندري عالمن ۽ شاگردن لاءِ خاص رعايت. مارڪيٽ کان انتهائي گهٽ ريٽ تي هي سهولتون دستياب آهن.

رابطي لاءِ: 03003550839، 03458787086

درس حديث

عَنْ يَعْلَى بْنِ مُرَّةَ، قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِلَى طَعَامٍ دُعِينَا لَهُ، فَإِذَا حُسَيْنٌ يَلْعَبُ فِي السِّكَّةِ، فَتَقَدَّمَ النَّبِيُّ ﷺ أَمَامَ الْقَوْمِ، وَبَسَطَ يَدَيْهِ، فَجَعَلَ الْغُلَامُ يَفِرُّ هَا هُنَا مَرَّةً، وَهَا هُنَا مَرَّةً، وَجَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يُضَاحِكُهُ حَتَّى أَخَذَهُ، فَجَعَلَ إِحْدَى يَدَيْهِ تَحْتَ ذَقَنِهِ، وَالْأُخْرَى تَحْتَ قَفَاهُ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا، فَقَالَ: "إِنَّ حُسَيْنًا مِنِّي، وَأَنَا مِنْ حُسَيْنٍ، أَحَبَّ اللَّهُ مَنْ أَحَبَّ حُسَيْنًا، حُسَيْنٌ سِبْطٌ مِنَ الْأَسْبَاطِ".

(جامع ترمذي، حديث نمبر: ٣٧٧٥ ـــ سنن ابن ماجہ ـــ مستدرڪ حاڪم)

حضرت يعلىٰ بن مرة رضي الله عنه بيان ڪن ٿا:

اسان نبي ڪريم ﷺ سان گڏ ڪنهن طعام جي دعوت تي وياسين. اوچتو اسان ڏٺو تہ ننڍڙو حسين رستي ۾ راند پيو ڪري. نبي ڪريم ﷺ سيني ماڻهن کان اڳتي وڌيا، ۽ پنهنجي ٻانهن مبارڪن کي کوليائون. حسين ڀڄي ڀڄي ڪڏهن هڪ طرف پئي ويو تہ ڪڏهن ٻي طرف، ۽ رسول الله ﷺ کلندا رهيا، جيستائين حسين کي پڪڙي ورتائون.

پوءِ نبي ڪريم ﷺ پنهنجو هڪ هٿ سندس ڪاڏي هيٺان رکيو ۽ ٻيو هٿ سندس پُٺيءَ هيٺان، پوءِ اسان ڏانهن منهن ڪري فرمايائون:

"حسين مون کان آهي ۽ مان حسين کان آهيان. الله تعالىٰ ان شخص سان محبت ڪري، جيڪو حسين سان محبت ڪري. حسين تہ قبيلي مان هڪ قبيلي جو سردار آهي".

درس ملفوظات شريف

عبدالله فقير کورواهي (کورواهہ ڪالهي جي ديهن مان هڪ ديهہ آهي) نقل ٿو ڪري تہ،

هيڪر فقيرن مان ڪنهن شخص حضور جن جي خدمت ۾ عرض ڪيو تہ حضرتا! مخدوم ميان بهاءُ الدين رحمة الله عليه جا مريد جڏهن پنهنجي مرشد جي زيارت لاءِ ويندا آهن تڏهن پنهنجي پير جي حضور ۾ رڳو ٿي ڏينهن ترسي پوئتي موٽندا آهن تہ مرشد جي حضور ۾ زياده ٽڪڻ بي ادبي آهي؟

پاڻ جواب ۾ فرمايائون تہ ادا!

" حضور جي بي ادبي پر پٺائي جي ادب کان وڌيڪ چڱي آهي ڇوتہ مرشد جي حضور جي برڪت سان انهيءَ بي ادب مريد کي الله تعاليٰ جل شانه نيٺ پورو ادب نصيب ڪري ڇڏيندو."

حلقه در گر کج بود بهتر بود
راست در بي حلقه هم کهتر بود

يعني: در جو ڪڙو توڙي ڏنگو هوندو آهي تہ بہ چڱو آهي ،دروازو توڙي سڌو آهي تہ بہ ڏنگي ڪڙي ڪانسواءِ ڪجهہ بہ فائدو نہ ڏيندو.

شان فاروق اعظم رضي الله عنه

حافظ سجاد علي چارو سکندري

حضور اکرم ﷺ جن جڏهن کان توحيد جي دعوت جو آغاز ڪيو ته مڪي جي مشرڪن هڪ طوفان برپا ڪيو، اهي ساڳي زبانون جيڪي پهريان مدح ثنائي جا گل نڇاور ڪنديون هيون اهي ئي طعن ۽ تشنيع جا تير وسائڻ لڳيون.

اهي نگاهون جيڪي فرط عقيدت منجهان راهن ۾ وڇايون وينديون هيون انهن منجهان غيظ وغضب جا شعلا ڀڙڪڻ لڳا. صله رحمي،قرابت داري جا مڙيئي رشتا ٽٽي ويا جور و جفا ظلم وستم جي هڪ انتهائي ابتر دور جو آغاز ٿيو.

هڪ جهرمٽ مسلمانن جو جيڪي ايمان جي دولت سان سرفراز ٿيا اهي اهل مڪه جي قوت جو مقابلو ڪري نه ٿي سگهيا هرشخص پنهنجي پنهنجي گهر ۾ عبادت ڪندو هو ۽ نبي اڪرم ﷺ جن اڪثر ڪري دار ارقم ۾ تشريف فرما ٿيندا هئا جان نثار غلامن کي ديدار پسائيندا هئا توڙي جو نبي اڪرم ﷺ جن تي ايمان آڻڻ وارا مخلص هئا ۽ پنهنجي محبوب جي اشاري تي ڪافرن سان ٽڪر کائڻ جي لاءِ تيار هئا ليڪن رحمت عالم ﷺ پنهنجي مخلص ساٿين کي بلاوجهه ۽ قبل از وقت غير ضروري آزمائش ۾ مبتلا ڪرڻ مناسب نٿي سمجهيو.

مشرڪن جي ڏينهون ڏينهن وڌندڙ ظلم و ستم کي آقا عليه الصلواة والسلام برداشت ڪرڻ سان گڏ انهن جي ايمان لاءِ دعائون گهرندا رهيا.

سيرت ۽ حديث جي ڪتابن ۾ آيل آهي ته صبح صادق جي وقت حضور سرور ڪائنات ﷺ جن ڪعبة الله جو غلاف پڪڙي رب العالمين جي بارگاه لم يزل ۾ هيءَ دعا گهري:

اَللّٰهُمَّ اَعِزِّ الْاِسْلَامَ بِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ اَوْ عَمَرِو بْنِ الْهَشَامِ

اي منهنجا رب! اسلام کي عمر بن خطاب يا عمرو بن هشام جي ذريعي عزت عطا فرماءِ.

انهيءَ وقت مسلمانن جو تعداد ٣٩ هيو مسلمان بلڪل ڪمزور حالت ۾

هئا ۽ انهيءَ وقت تائين ڪين ڪعبة الله شريف ۾ عبادت ڪرڻ جي به اجازت نه هئي.

اسلام جي مخالفت ۾ عمر بن خطاب سرفهرست هيو ليڪن اسلام ته هن جي گهر ۾ داخل ٿي چُڪو هو هن جي هڪ ٻانهي البينه رضي الله عنها ۽ سندن ڀيڻ فاطمہ رضي الله عنها ۽ ڀيڻويو سعيد بن زيد رضي الله عنه مسلمان ٿي چُڪا هئا هيڏانهن قريشن آخري فيصلو ڪيو ته حضور اڪرم ﷺ جن کي معاذ الله شهيد ڪيو وڃي انهيءَ جو ذمو حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ڪنيو پاڻ گهر کان رسول اڪرم ﷺ جن جي طرف وڃي رهيا هئا ته واٽ تي نصير بن عبدالله رضي الله عنه مليو جنهن پڇا ڪئي ته اي عمر! ڪاڏي ٿو وڃين پاڻ ڪيس سمورو حال احوال ٻڌايائون ته ان وقت نصير بن عبدالله چيو ته پهريان پنهنجي گهر جي خبر لهو پوءِ ڪا ٻي ڳالهه ڪريو. حضرت عمر فاروق رضي الله عنه اهو ٻڌي ڪري ڪاوڙ ۾ لال ٿي ويا ۽ پنهنجي ارادي کي ڇڏي ڪري پنهنجي گهر جي طرف ويا ڀيڻ جي دروازي جو ڪڙو کڙڪايائين اندر ڀيڻ ۽ ڀيڻويو سورة طٰهٰ جي تلاوت ۾ مصروف هيا. هنن پڇا ڪئي ته ڪير؟ جواب مليو عمر بن خطاب. اهو ٻڌي ٻنهي کي پريشاني وٺي وئي ڀيڻويي جلد در کوليو. عمر بن خطاب ايندي ئي پڇا ڪيائين ته ڇا پڙهي رهيا هئا ٻئي خاموش رهيا ،تنهن تي ڀيڻويي کي رتو رت ڪري ڇڏيائين ۽ ڀيڻ کي به ۽ ڀيڻ ڪاوڙ منجهان ڪيس چيو ته اي الله تعالي جا دشمن! تون مون کي انهيءَ جي ڪري مارين ٿو جو آئون چوان ٿي ته الله هڪ آهي ان جو ڪوبہ شريڪ نه آهي جيڪڏهن اها ڳالهه آهي ته

اَشْهَدُ اَنْ لَّاۤاِلٰهَ اِلَّااللّٰهُ وَحْدَه لَا شَرِيکَ لَه وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُه وَرَسُوْلُه

هاڻي تنهنجي دل جيڪي چاهي سو ڀلي ڪر اهو ٻڌي حضرت عمر فاروق رضي الله عنه سوچ ۾ پئجي ويا ڪجهه ٽائيم خاموش رهي چيائون ته جيڪو ڪجهه اوهان پڙهيو پيا سو مون کي به پڙهايو. ڀيڻ چيس تون ناپاڪ آهين هن ڪتاب مبين کي فقط پاڪ ئي ماڻهو هٿ لائي سگهي ٿو پهرين غسل ڪر پوءِ ڪتاب ڏيندس غسل ڪرڻ کان پوءِ قرآن پاڪ جا ورق هٿ ۾ ڪنيائين سورة طٰهٰ ۽ سورة حديد پڙهيائين تنهن کان پوءِ هن جي دل ۾ ايمان

۽ عشقِ رسول ﷺ سمائجي ويو ، حضور اڪرم ﷺ جن جي دربار اقدس ۾ پهتو اندران دروازو بند هجڻ ڪري دروازي تي آواز ڏنائين ته محمد ﷺ ڪٿي آهن پاڻ ڪريم ﷺ جن پنهنجي سمورن صحابه ڪرام رضوان الله عليهم اجمعين سان گڏ رونق افروز هئا حضرت عمر فاروق رضي الله عنه جو آواز ٻڌائون ته ڪجھ مسلمان گهبرائجي ويا حضرت امير حمزه رضي الله عنه ويٺو هيو ان فرمايو ته دڄڻ جي ڪابه ڳالھ نه آهي جيڪڏهن حضرت عمر فاروق رضي الله عنه نيڪ ارادي سان آيو آهي ته بسم الله ورنه مون ڪان بچي نه سگھندو حضور انور ﷺ جن اهي ڳالهيون ٻڌي فرمايو ان کي اندر اچڻ ڏيو حضرت عمر فاروق رضي الله عنه اندر آيو پاڻ ڪريم ﷺ جن پڇا ڪئي ته ڪهڙي ارادي سان آيو آهين حضرت عمر فاروق رضي الله عنه عرض ڪيو ايمان آڻڻ ته الله تعالي ڪانسواءِ ڪوبه عبادت جي لائق نه آهي توهان الله جا سچا رسول آهيو.

اهو ٻڌي ڪري حضور اڪرم ﷺ جن الله اڪبر جو فلڪ شگاف نعرو هنيو جنهن منجهان صحابه ڪرام رضوان الله عليهم اجمعين کي معلوم ٿيو ته حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ايمان آندو آهي. جڏهن حضور اڪرم ﷺ جن الله اڪبر جو نعرو هنيو ان وقت حضرت عمر فاروق رضي الله عنه کين عرض ڪيو ته يا رسول الله! صلي الله عليڪ وسلم ڪافر پنهنجي ڪوڙن معبودن کي ظاهر ظهور پوڄيندا وتن اسان حق وارا پنهنجي معبود بالحق جي عبادت لڪي ويهي ڪريون اڄ هلو ته ڪعبة الله (زادها الله شرفا وتعظيما) ۾ کُلي طرح عبادت ڪريون مون کي ان رب جو قسم آهي جنهن رب جل جلاله توهان کي سچو نبي بڻائي ڪري مبعوث فرمايو آهي ته مان جن مجلسن ۾ ويهي ڪفر جون ڳالهيون ڪندو هئس اڄ انهن ئي مجلسن ۾ ويهي ڪري اسلام جي پرچار ۽ ڳالهيون ڪندس. ڪافرن کي جڏهن حضرت عمر فاروق رضي الله عنه جي مسلمان ٿيڻ جي خبر پئي ته اهي پنهنجن گهرن ۾ لڪي ويهي رهيا ۽ مسلمانن بيت الله شريف جي اڳيان کُلي طرح نماز ادا ڪئي.

حضرت عقبه بن عامر رضي الله عنه ڪان روايت آهي ته حضور اڪرم ﷺ جن فرمايو ته جيڪڏهن مون ڪان بعد نبي ٿيڻ ممڪن هجي ها ته عمر بن خطاب ٿئي ها. پر جڏهن ته مون ڪان پوءِ ڪنهن به قسم جو نبي پيدا نه ٿيندو ان

ڪري عمر فاروق رضي الله عنه به نبي نه ٿيندو.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه انتهائي شان ۽ وقار وارا صحابي رسول آهن. حضرت عمر فاروق رضي الله عنه الله جل مجده جي طرفان محبوب عليه الصلواة والسلام جن جي لاءِ خاص عطيو ۽ تحفو آهي جنهن کي منتخب ڪري سندن خدمت اقدس ۾ موڪليو ويو ۽ سندن ساٿ ۾ رهڻ لاءِ چونڊيو ويو، شيطان ٻين ماڻهن جي رت ۾ ملي ويندو آهي پر حضرت عمر فاروق رضي الله عنه کي پري کان ڏسي سندن اچڻ واري واٽ ئي ڇڏي ڀڄي ويندو آهي عمر فاروق رضي الله عنه حضور اڪرم ﷺ جن جي خدمت ۾ ڪڏهن به ڪو مشورو عرض ڪيو ته ڪيترائي ڀيرا سندس مشوري مطابق آيتون نازل ٿيون.

هڪ ڀيري نبي اڪرم ﷺ کان عمري تي وڃڻ لاءِ اجازت طلب ڪيائون ته پاڻ ﷺ کيس فرمايائون ته اي منهنجا ڀاءُ! مون کي پنهنجي دعائن ۾ نه وسارجان حضرت عمر فاروق رضي الله عنه دين ۾ نهايت مضبوط ۽ ڪامل هيا پاڻ به عمل ڪندا هيا ۽ ٻين کي دين بابت سختي سان عمل ڪرائيندا هيا ۽ عمل ڪرڻ کي وڌيڪ پسند فرمائيندا هيا ۽ سندس مُهر مبارڪ جيڪا هٿ ۾ منڊي ڪري پائيندا هيا ان جو نقش هي الفاظ هوندا هيا:

ڪَفٰي بِالْمَوْتْ وَاعِظًا

اي عمر! موت نصيحت ڪرڻ لاءِ ڪافي آهي

محدث ترمذي روايت ڪئي آهي ته حضور اڪرم ﷺ جن فرمايو ته

اِنَّ اللهَ جَعَلَ الحْقَّ عَلٰي لِسَانِ عُمَرَ وَقَلْبِه

يعني الله تعالي حضرت عمر فاروق رضي الله عنه جي زبان ۽ دل تي حق جاري فرمايو آهي مطلب ته صرف زباني مسلمان نه بلڪه زباني ۽ دلي طرح پڪا ۽ سچا مومن آهن جيئن سندس زبان حق ڳالهائيندي آهي تيئن سندس دل ۾ به حق ئي حق هوندو آهي.

حضرت علي المرتضيٰ رضي الله عنه جو نياڻو حضرت عمر فاروق رضي الله عنه

سڪندريه بنت مفتي معراج احمد سڪندري

حضرت سيدة ام ڪلثوم بنت سيدة فاطمة الزهراء رضي الله عنهما جو نڪاح امير المؤمنين حضرت عمر رضي الله عنه سان ٿيو اها هڪ تاريخي حقيقت آهي، جنهن ڪي مؤرخين ۽ محدثين عليهم الرحمة جي هڪ وڏي تعداد لکيو آهي.

حضرت سيد پير مهر علي شاه گولڙوي رحمة الله عليه لکن ٿا:

و ام کلثوم رضی اللہ عنہا را بنکاح آورد امیر المومنین عمر رضی اللہ عنہ پس پسرے زید نام برائے او بزاد و بعد عمر رضی اللہ عنہ، عون بن جعفر بزنے خواست بعد ازوے محمد بن جعفر بعد ازوی عبد اللہ بن جعفر۔

حضرت سيدتنا ام ڪلثوم رضي الله عنها ڪي امير المؤمنين حضرت عمر رضي الله عنه پنهنجي نڪاح ۾ آندو ان مان هڪ صاحبزادو زيد نالي پيدا ٿيو حضرت عمر رضي الله عنه کان بعد عون بن جعفر رضي الله عنهما جي نڪاح ۾ آئي ان کان پوءِ حضرت محمد بن جعفر رضي الله عنهما ان کان پوءِ عبد الله بن جعفر رضي الله عنهما جي نڪاح ۾ آئي. (تحقيق الحق في ڪلمة الحق)

سيدنا ثعلبہ بن مالڪ رضي الله عنه کان روايت آهي تہ سيدنا عمر بن خطاب رضي الله عنه مديني جي عورتن ۾ چادرون تقسيم ڪيون تہ هڪڙي پلي چادر بچي پئي ان وٽ ويٺلن مان ڪنهن چيو اي امير المؤمنين! هي چادر نبي ڪريم صلى الله عليه وسلم جي نياڻي (يعني ڏوهٽي) ڪي ڏيو جيڪا توهان جي زوجيت ۾ آهي ان جي مراد حضرت ام ڪلثوم بنت علي رضي الله عنهما هئي . سيدنا عمر فرمايو ام سليط وڌيڪ حقدار آهي (ام سليط انصاري عورت هئي جنهن نبي ڪريم صلى الله عليه وسلم جي هٿ مبارڪ تي بيعت ڪئي هئي.)

سيدنا عمر فرمايو ام سليط جنگ احد جي ڏينهن اسان جي لاءِ مشڪيزون ڀري ڪري آڻيندي هئي. (بخاري ،ڪتاب المغازي)

شيخ الاسلام حافظ ابن حجر عسقلاني رحمة الله عليه ان حديث جي شرح ۾ لکن ٿا ته سيدة ام ڪلثوم رضي الله عنها بنت علي المرتضي رضي الله عنه، سيدنا عمر رضي الله عنه جي گهر واري هئي ۽ ان جي ماءُ حضرت سيدة فاطمة بنت رسول صلى الله عليه وسلم هيون ان جي ڪري ماڻهن بيبي ام ڪلثوم کي بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم چيو. ام ڪلثوم رضي الله عنها رسول الله صلى الله عليه وسلم جن جي زندگي ۾ ئي پيدا ٿي هئي ۽ هي سيدة فاطمة رضي الله عنها جي سڀني کان ننڍي ڌيءَ هئي .

امير المؤمنين في الحديث امام بخاري رحمة الله عليه ۽ شارح بخاري حافظ ابن حجر عسقلاني رحمة الله عليه جي ان تصريح مان واضح ٿيو ته سيدة ام ڪلثوم بنت علي رضي الله عنهما سيدنا عمر بن خطاب رضي الله عنه جي زوجه هئي.

سيدة ام ڪلثوم بنت علي رضي الله عنهما جي بطن مبارڪ مان سيدنا عمر رضي الله عنه جو صاحبزادو حضرت زيد بن عمر پيدا ٿيو.خلافت فاروقي کان پوءِ انهن ماءُ ۽ پٽ جو هڪڙي ئي ڏينهن انتقال ٿيو ۽ انهن جو جنازو به گڏ ادا ڪيو ويو.

حضرت نافع موليٰ ابن عمر رحمة الله عليه روايت ڪن ٿا ته سيدنا عبد الله بن عمر رضي الله عنهما نوَ (٩) ميتن تي گڏي نماز جنازه ادا ڪئي ان مذڪر ميتن کي امام جي طرف ۽ مؤنث ميتن کي قبلي جي طرف رکيو انهن سڀني جي هڪ صف ٺاهيائين جڏهن ته سيدة ام ڪلثوم، جيڪا سيدنا علي المرتضيٰ جي صاحبزادي ۽ سيدنا عمر فاروق جي زوجه محترمه هئي ان کي ۽ ان جي پٽ زيد کي گڏ رکيائون ان ڏينهن سيدنا سعيد بن عاص رضي الله عنه امام هيو جڏهن ته جنازوپڙهڻ وارن ۾ حضرت عبد الله بن عمر ،ابو هريرة، ابو سعيد خدري ۽حضرت ابو قتادة رضي الله عنهم اجمعين شامل هئا ،ٻار کي امام جي طرف رکيو ويو.(سنن نسائي،سنن دار قطني،سنن ڪبريٰ للبيهقي)

شيعا مؤرخ احمد بن يعقوب ١٧ هجري خلافت فاروقي جي احوال ۾ لکيو آهي ته انهي سال سيدنا عمر فاروق رضي الله عنه ،سيدنا علي المرتضيٰ رضي الله عنه

جي طرف ان جي ڏيءَ ام ڪلثوم جي لاءِ نڪاح جو پيغام موڪليو. ياد رهي ته هي ام ڪلثوم، رسول الله ﷺ جن جي صاحبزادي سيدة فاطمہ جي لخت جگر هئي سيدنا علي ، حضرت عمر کي چيو ام ڪلثوم اڃان عمر ۾ ننڍي آهي حضرت عمر چيو مان هي رشتو صرف ان لاءِ طلب ڪري رهيو آهيان جو مان رسول الله ﷺ کي هي فرمائيندي ٻڌو آهي ته قيامت جي ڏينهن سمورا نسب ۽ سبب ٽٽي ويندا سواءِ منهنجي تعلق، نسب ۽ ساهراڻي رشتي جي. هاڻي منهنجي هي خواهش آهي ته رسول الله ﷺ سان تعلق ۽ ساهراڻو رشتو ٿي وڃي ان تي سيدنا علي ان سان ڏهہ هزار دينار حق مهر جي عوض پنهنجي صاحبزادي جي شادي ڪري ڇڏي.

(تاريخ يعقوبي)

اهل سنت ۽ اهل تشُيُع جي بي شمار ڪتابن ۾ سيدة ام ڪلثوم بنت علي رضي الله عنهما جي سيدنا عمر بن خطاب سان شادي بالصراحة ذڪر ٿي آهي. اهل سنت و جماعت وٽ ان شادي جي انعقاد تي ڪو به اختلاف ناهي بلڪه اجماع آهي ته سيدنا عمر جو نڪاح ،سيدنا علي جي نياڻي سيده ام ڪلثوم سان ٿيو هو.

نبي ڪريم ﷺ جي زوجه مطهره سيده خديجه جي بطن مبارڪ مان سيده فاطمہ جنم ورتو ۽ حضرت فاطمہ جي شادي حضرت علي سان ٿي پوءِ حضرت فاطمہ جي بطن مان ام ڪلثوم پيدا ٿي، سيده ام ڪلثوم بنت علي جو نڪاح حضرت عمر فاروق سان ٿيو جڏهن تہ عمر جي نياڻي حضرت حفصه حضور نبي ڪريم ﷺ جي نڪاح ۾ هئي ان جي بطن مبارڪ مان حضور اڪرم ﷺ جي ڪا اولاد پيدا نه ٿي. ان جي ڪري سيده ام ڪلثوم بنت علي حضرت عمر فاروق جي ڏوهٽي يا ڏوهٽي جي ڌيءَ ناهي شرعا ان نڪاح ۾ ڪرڪاوٽ ناهي قرآن ۽ حديث جي تعليمات جي روشني ۾ حضرت ام ڪلثوم بنت علي حضرت عمر فاروق جي محرم نه بڻبي حضرت سيده ام ڪلثوم بنت حضرت سيده فاطمہ جو نڪاح حضرت عمر فاروق سان ٿيو. (تاريخ طبري)

حضرت ام ڪلثوم بنت حضرت سيده فاطمة الزهراء جو نڪاح حضرت عمر فاروق سان ٿيو هيو. (طبقات ابن سعد)

نافع موليٰ ابن عمر کان روايت آهي ته عمر بن خطاب جي گھرواري ام ڪلثوم بنت علي جو جنازو رکيو ويو ۽ ان جي پٽ جو جنازو رکيو ويو جنهن کي زيد (بن عمر بن خطاب) چوندا هئا. (سنن نسائي)

مشهور ثقه تابعي امام شعبي رحمة الله عليه کان روايت آهي ته ابن عمر پنهنجي ڀاءُ زيد بن عمر ۽ ان جي والده ام ڪلثوم بنت علي جو جنازو پڙهيو. (مسند علي بن الجعد)

امام شعبي کان ٻي روايت ۾ آيو آهي ته ابن عمر رضي الله عنهما ام ڪلثوم بنت علي ۽ ان جي پٽ زيد (يعني پنهنجي ڀاءُ) جو جنازو پڙهيو. (مصنف ابن ابي شيبه)

عبد الله البهي (تابعي صدوق) کان روايت آهي ته مان ڏٺم ته ابن عمر ام ڪلثوم ۽ زيد بن عمر بن خطاب جو جنازو پڙهيو. (طبقات ابن سعد)

ان جنازي جي باري ۾ عمار بن ابي عمار (ثقه و صدوق) چيو ته مان به اتي حاضر هيم. (طبقات ابن سعد)

مٿي ذڪر ڪيل صحيح روايتن جي تائيد ۾ ائمه اهل بيت ۽ علماءِ ڪرام جا ڪجھ قول ۽ وڌيڪ حواله پيش ڪجن ٿا:

امام علي بن حسين (زين العابدين) کان روايت آهي ته بيشڪ عمر بن خطاب ،حضرت علي کان ام ڪلثوم جو رشتو گھريو، چيائين ان جو نڪاح مون سان ڪريو ته حضرت علي فرمايو مان ان کي پنهنجي ڀائٽي عبد الله بن جعفر جي لاءِ رکيو آهي، پوءِ حضرت عمر چيو ان جو نڪاح مون سان ڪريو ڇو ته الله جو قسم! جيتري مون کي ان جي طلب آهي ماڻهن مان ڪنهن کي ايتري طلب ناهي پوءِ حضرت علي رضي الله عنه ام ڪلثوم کي حضرت عمر فاروق جي نڪاح ۾ ڏنو پوءِ حضرت عمر رضي الله عنه مهاجرن وٽ آيو چيائين ڇا توهان مون کي مبارڪ نه ڏيندؤ؟ انهن پڇيو اي امير المؤمنين! ڇا جي مبارڪ ؟ پوءِ حضرت عمر رضي الله عنه فرمايو فاطم بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم

جي نياڻي ام ڪلثوم بنت علي سان شادي جي مبارڪ. (المستدرڪ للحاڪم)

امام محمد بن علي بن حسين الباقر ابو جعفر رضي الله عنه فرمايو حضرت عمر، حضرت علي بن ابي طالب کان ان جي نياڻي ام ڪلثوم جو رشتو گهريو ته حضرت علي فرمايو مان پنهنجون نياڻيون بنو جعفر (جعفر بن ابو طالب جي اولاد) جي لاءِ روڪي رکيون آهن ته حضرت عمر چيو اوهان مون سان ام ڪلثوم جو نڪاح ڪرايو ڇو ته الله جو قسم مون کان علاوه پوري زمين تي ڪو به ٻيو ان سان حسن معاشرت جو طلبگار ناهي پوءِ حضرت علي رضي الله عنه عنہ فرمايو قد انڪحتڪها مون ان جو نڪاح توسان ڪري ڇڏيو...............الخ (سنن سعيد بن منصور)

عاصم بن عمر بن قتاده فرمايو حضرت عمر بن خطاب رضي الله عنه ،حضرت علي بن ابي طالب رضي الله عنه کان ان جي نياڻي ام ڪلثوم جو رشتو گهريو اها رسول الله ﷺ جي نياڻي فاطمہ جي ڌيءَ هئي پوءِ حضرت علي ان (ام ڪلثوم) جو نڪاح حضرت عمر سان ڪيو. (سيرة لابن اسحاق)

محمد بن اسحاق بن يسار امام المغازي فرمايو حضرت علي ۽ حضرت فاطمہ بنت رسول الله ﷺ جي نياڻي ام ڪلثوم جو نڪاح حضرت عمر بن خطاب سان ٿيو ته ان کي زيد بن عمر ۽ هڪ نياڻي پيدا ٿي پوءِ حضرت عمر فوت ٿي ويو ان حال تي جو ام ڪلثوم حضرت عمر جي نڪاح ۾ هئي. (سيرة لابن اسحاق)

عطاء خراساني فرمايو حضرت عمر حضرت ام ڪلثوم بنت حضرت علي کي چاليهہ هزار جو مهر ڏنو هيو. (طبقات ابن سعد)

ابن شهاب زهري (تابعي) فرمايو ام ڪلثوم بنت حضرت علي سان عمر بن خطاب شادي ڪئي ته ان جو پٽ زيد بن عمر پيدا ٿيو. (تاريخ دمشق لابن عساڪر)

ابو عبد الله (جعفر صادق)کان روايت آهي ته جڏهن عمر فوت ٿي ويو حضرت علي آيو ۽ حضرت ام ڪلثوم کي پنهنجي گهر وٺي ويو.
(الفروع من الڪافي)

ان روايت جي سند شيعن جي اصول سان صحيح آهي. ابو عبد الله

امام جعفر صادق کان روايت آهي ته جڏهن حضرت عمر فوت ٿي ويو ته حضرت علي اچي ڪري حضرت ام ڪلثوم جو هٿ پڪڙيو ۽ پنهنجي گهر وٺي ويو. (الفروع من الڪافي)

هڪ عبرت انگيز واقعو پيش ڪجي ٿو وزير معز الدوله احمد بن بويه شيعو هيو (ڏسو سِيَر اعلام النبلاءِ ١٦/١٩٠) ان جي موت وقت هڪ عالم ان وٽ ويو ۽ صحابه ڪرام جا فضائل بيان ڪيائين ۽ چيائين بيشڪ حضرت علي پنهنجي نياڻي ام ڪلثوم جو نڪاح حضرت عمر بن خطاب سان ڪيو هيو. احمد بن بويه ان ڳالهه کي تمام وڏو سمجهو ۽ چيائين مون کي ان جو علم نه هيو پوءِ ان توبه ڪري گهڻو مال صدقو ڪري ڇڏيو ، پنهنجي غلامن کي آزاد ڪيائين ۽ گهڻن ئي ظلمن جو اِزالو ڪيائين ۽ روئڻ لڳو ايسيتائين جو ان تي بي هوشي طاري ٿي وئي.

(المنتظم لابن الجوزي)

اهلِ تشيع کي درخواست آهي ته اهي پنهنجي ان وزير وانگر توبه ڪن ۽ جيڪڏهن نه ته هي ڳالهه ياد رکن ته رب العالمين جي سامهون پنهنجي سمورن قولن ۽ فعلن جو جواب ڏيڻو پوندو ۽ ان ڏينهن الله جي عذاب کان ڇڏائڻ وارو ڪو به نه هوندو.

(نوٽ: هن مضمون جي ليکڪه مدرسة البنات خديجة الڪبريٰ فهميديه پير جو ڳوٺ جي شعبه درس نظامي جي استاد آهي.)

اعتذار

ماهوار الراشد جي گذريل شماري ۾ ، استاد سائين محمد صالح مهر عليه الرحمة جي ٻاراهي شريف جي تفصيل ۾ به اهم نالا خليفي سائين احمد صالح مهر، خليفي سائين محمد اڪرام ڪوسو صاحب جا رهجي ويا. جن جي نشاندهي بعد ۾ ڪئي وئي. اسان کان اڻ ڄاڻائي ۾ اهو ٿي ويو. اميد ته مٺيان مهربان هي اعتذار قبول ڪندا.

ڪربلا جو واقعو

حافظ عزيز الله سڪندري

جڏهن يزيد پنهنجي والد جي وفات کان پوءِ عهدو سنڀاليو، تہ پهريون ڪم جيڪو هن ڪرڻ جو فيصلو ڪيو اهو هو بيعت. ان مقصد لاءِ، هن مديني جي گورنر، وليد بن عتبہ کي خط بہ لکيو، جنهن ۾ هن کي حڪم ڪيو ويو تہ هو مديني جي ماڻهن کان بيعت وٺي. خاص طور تي، هن کي حضرت امام حسين رضي الله عنه، عبدالله بن زبير رضي الله عنه ۽ عبدالله بن عمر رضي الله عنه کان بيعت وٺڻ گهرجي ۽ انهن کي ڪا بہ مهلت نہ ڏيڻ گهرجي. وليد بن عتبہ حضرت امام حسين رضي الله عنه ۽ عبدالله بن زبير رضي الله عنه کي سڏايو. امام عالي مقام حضرت حسين رضي الله عنه، پنهنجن مائٽن ۽ نوڪرن کي پاڻ سان گڏ وٺي ويا ۽ سڀني کي ٻاهر ڇڏي پاڻ اندر هليا ويا. گورنر يزيد جو خط پڙهيو ۽ امام حسين رضي الله عنه کي ٻڌايو ۽ امير معاويہ رضي الله عنه جي وفات جي خبر ڏني. حضرت امام حسين رضي الله عنه چيو تہ، "مان خفيہ طور تي بيعت نہ ڪندس. جڏهن توهان مجلس ۾ اچو ۽ توهان سڀني کان بيعت وٺو، تہ مون کي بہ بيعت ڪرڻ لاءِ چئو." پاڻ بيعت ڪرڻ کان انڪار ڪيو ۽ هليا ويا. (طبري)

حضرت عبدالله بن زبير هڪ رات جي مهلت گهري، تنهن ڪري رات جو مڪي هليو ويو. جڏهن حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه کي بيعت ڪرڻ لاءِ سڏيو ويو، تڏهن انهن چيو، "ڪهڙي تڪڙ! مان بہ ان شخص جي هٿ تي بيعت ڪندس جنهن تي سڀئي مسلمان بيعت ڪندا، جيتوڻيڪ هو حبشي هجي." (ابن خلدون)

ٻئي رات، حضرت امام حسين رضي الله عنه پنهنجن پٽن، ڀائرن ۽ ڀائٽين سان گڏ مديني مان مڪي لاءِ نڪتا. جڏهن ڪوفين کي خبر پئي تہ هو مڪي ويو آهي، تہ انهن ڪيس خط لکي هتي اچڻ لاءِ چيو ته اسان نعمان بن بشير سان بيعت نہ ڪئي، ۽ نہ ئي جمعي ۽ عيد تي اسان ساڻس گڏ هئاسين. (ابن خلدون)

خط ملڻ کان پوءِ، امام حسين رضي الله عنه پنهنجي سؤٽ، حضرت مسلم بن عقيل رضي الله عنه کي ڪوفي ڏانهن سفير بڻائي موڪليو ۽ ان کان پڇيو تہ اتي جي

صورتحال بابت انهن کي آگاهي ڏيو. جڏهن حضرت مسلم بن عقيل اتي پهتا تہ ڪوفي جي ماڻهن سندس بيعت ڪرڻ شروع ڪئي. لڳ ڀڳ ٻارهن هزار ماڻهن سندس بيعت ڪئي. حضرت مسلم بن عقيل رضي الله عنه امام کي خط لکي ڪوفي اچڻ لاءِ چيو، ڇاڪاڻ تہ ڪوفي جا ماڻهو سندس بيعت ڪرڻ چاهين ٿا. جڏهن ابن زياد کي اها خبر پئي تہ هن ماڻهن کي ڌمڪي ڏني ۽ انهن کي حضرت مسلم بن عقيل رضي الله عنه کان پري رهڻ لاءِ چيو ۽ حضرت هاني کي گرفتار ڪيو، جنهن کيس پناهہ ڏني هئي ۽ بعد ۾ حضرت مسلم بن عقيل رضي الله عنه کي گرفتار ڪري ٻنهي کي شهيد ڪري ڇڏيو.

جڏهن امام حسين رضي الله عنه ڪوفي ڏانهن وڃڻ چاهيو تہ حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه کيس اتي وڃڻ کان روڪيو ۽ چيو تہ، "مون کي ڊپ آهي تہ اتي جا ماڻهو اوهان کي دوکو ڏيندا، رد ڪندا ۽ اوهان جي مخالفت ڪندا. جيڪڏهن اهي حملو ڪندا تہ اهو وڌيڪ سخت ٿيندو." پاڻ فرمايو تہ، "مان خدا کان ڀلائي گهران ٿو." جڏهن پاڻ پنهنجي سفر تي نڪتا تہ رستي ۾ کيس روڪڻ جي ڪوشش ڪئي وئي، پر پاڻ فرمايو تہ، "منهنجي ناني جي دين کي منهنجي ضرورت آهي ۽ ڪوفي جا ماڻهو مون کي سڏي رهيا آهن، تنهنڪري مان پنهنجو سفر ڇڏي نٿو سگهان." رستي ۾، صفا ۾، شاعر فرزدق بن غالب سان ملاقات ٿي، جيڪو عراق کان آيو هو. هن کان اتي جي صورتحال بابت پڇيو، ۽ هن چيو، "ماڻهن جون دليون توهان سان آهن، ۽ تلوارون بنو اميہ سان آهن، ۽ حڪم خدا جي هٿ ۾ آهي."

هلندي هلندي، سندس قافلو هڪ هنڌ پهتو ۽ پاڻ اتي خيما هنيا. پڇيو تہ هي ڪهڙي جاءِ آهي. کيس ٻڌايو ويو تہ ان جاءِ جو نالو ڪربلا آهي. پاڻ چيو، "هي مصيبت ۽ آفت جي سرزمين آهي." (ابن خلدون)

ابن زياد عمرو بن سعد بن وقاص کي فوج جو ڪمانڊر بڻايو ۽ ان کي پٺيان موڪليو. ابن زياد سعد بن عمرو کي خط لکيو، جنهن ۾ چيو ويو تہ، "جيڪڏهن امام حسين رضي الله عنه ۽ سندس ساٿي يزيد جي بيعت ڪن ٿا، تہ پوءِ اسان جيڪو مناسب سمجهون ٿا اهو ڪنداسين." ساڳئي وقت، ابن زياد لکيو تہ جيڪڏهن امام حسين رضي الله عنه لاءِ پاڻي بند ڪيو ويو تہ ٿورو پاڻي بہ هن

تائين نہ پهچندو. سندس شهادت کان ٿي ڏينهن اڳ، سندس (رضي الله عنه) لاءِ پاڻي بند ڪيو ويو.

محرم جي نائين تاريخ تي، عصر جي نماز کان پوءِ، ابن سعد امام حسين رضي الله عنه تي حملو ڪيو. ان وقت، پاڻ پنهنجي خيمي ۾ ويٺا هئا. پاڻ ابن سعد کي پيغام موڪليو تہ اڄ رات اسان کي مهلت ڏيو تہ جيئن اسان پنهنجي رب کان معافي گهرون ۽ دعا گهرون، دعا گهرون ۽ قرآن پاڪ جي تلاوت ڪريون. صبح جو جيڪو ٿيڻو آهي اهو ضرور ٿيندو. (ابن خلدون)

امام حسين رضي الله عنه پنهنجي ساٿين کي خطبو ڏنو. مان پنهنجن ساٿين کي بهترين سمجهان ٿو. منهنجي اهل بيت کان وڌيڪ ڪو بہ نيڪ ناهي، ۽ نہ ئي انهن کان وڌيڪ وفادار مائٽ آهن. مون کي پڪ آهي تہ اهي ماڻهو صبح جو مون کي شهيد ڪندا. اهي سڀ منهنجي رت جا پياسي آهن. مان خوشيءَ سان توهان سڀني کي واپس اچڻ جي اجازت ڏيان ٿو. الله تعالىٰ توهان کي نيڪ بدلو ڏئي. پر سندن ساٿين ڪين اڪيلو ڇڏڻ کان انڪار ڪيو.

امام حسين رضي الله عنه ۽ سندس ساٿين سڄي رات الله تعالىٰ جي عبادت ۽ دعا ۾ گذاري. جڏهن صبح ٿي تہ پاڻ پنهنجن ساٿين سان گڏ فجر جي نماز ادا ڪئي. اهو ڏهہ محرم ۽ جمعي جو ڏينهن هو. ان کان پوءِ، پاڻ پنهنجي گهوڙي تي سوار ٿيا ۽ يزيدي فوج ڏانهن ويا ۽ انهن کي خطاب ڪيو.

”الله جي حمد ۽ ثنا ڪرڻ کان پوءِ، پاڻ درود پاڪ پڙهيو ۽ يزيدين کي چيو، "منهنجي نسب تي غور ڪريو ۽ ڏسو تہ مان ڪير آهيان. ڇا توهان لاءِ مون کي قتل ڪرڻ ۽ منهنجي بي عزتي ڪرڻ جائز آهي؟ ڇا مان توهان جي نبي جو ڏوهٽو نہ آهيان؟ ڇا توهان نہ ٻڌو آهي تہ حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلم مون ۽ منهنجي ڀاءُ حسن رضي الله عنه بابت چيو هو، "توهان جنت جي نوجوانن جا سردار آهيو. جيڪو مان توهان کي ٻڌائي رهيو آهيان ان جي تصديق ڪريو. مان ڪڏهن بہ ڪوڙ نہ ڳالهائيندو آهيان." پر سندس خطاب جو يزيدي فوج تي ڪو بہ اثر نہ ٿيو. جڏهن حر کي خبر پئي تہ يزيد امام حسين رضي الله عنه کي شهيد ڪرڻ جو فيصلو ڪيو آهي، تہ هو يزيد جي فوج کان الڳ ٿي ويو ۽ امام حسين رضي الله عنه وٽ ويو ۽ عرض ڪيائين، ”مان اهو آهيان جنهن توهان کي

واپس وڃڻ نہ ڏنو. مان توهان ڪان معافي گهران ٿو ۽ توبہ ڪريان ٿو۽ مان توهان جي خدمت ۾ اچڻ ۽ توهان جي مدد ڪرڻ ۽ توهان جي لاءِ پنهنجي جان قربان ڪرڻ چاهيان ٿو.“

امام حسين رضي الله عنه فرمايو، "الله توهان جي توبہ قبول ڪري ۽ توهان جون غلطيون معاف ڪري." پاڻ حر کي معاف ڪيو. ان ڪان پوءِ حر جنگ ۾ شامل ٿيڻ ۽ يزيدي جي فوج جي سامهون وڃڻ جي اجازت گهري. امام حسين رضي الله عنه اجازت ڏني. حر ڪوفين کي مخاطب ڪندي چيو، "افسوس جي ڳالهہ آهي تہ توهان پاڻ امام حسين رضي الله عنه کي دعوت ڏني ۽ هاڻي ان کي شهيد ڪرڻ لاءِ تيار آهيو. توهان ان لاءِ پاڻي بند ڪري ڇڏيو آهي. توهان اهل بيت رسول سان ڪهڙو سلوڪ ڪيو آهي؟" ڪوفين جواب نہ ڏنو، پر تيرن جو مينهن وسايو. ان ڪان پوءِ عمرو بن سعد تير هلائي چيو، "اي ماڻهو، شاهد رهو. مون پهريون تير هلايو." اهڙي طرح جنگ شروع ٿي.

امام حسين رضي الله عنه جا ساٿي بهادري سان ميدان ۾ داخل ٿيا ۽ ڪوفين کي قتل ڪندا رهيا. اهل بيت ۾، حضرت علي اڪبر رضي الله عنه پهريون شخص هو جيڪو ميدان جنگ ۾ داخل ٿيو ۽ بهادري سان ڪوفين سان وڙهيو. هڪ ڪوفي ڪيس نيزي سان وار ڪيو، جنهن ڪري هو زمين تي ڪري پيو ۽ ڪوفين ڪيس شهيد ڪري ڇڏيو. حضرت عباس، عبيدالله بن عمير، عون بن عبدالله، محمد بن عبدالله، عبدالرحمان بن عقيل، حضرت قاسم، ابوبڪر بن حسين سڀ ڪوفين سان وڙهندي شهيد ٿي ويا.

امام حسين رضي الله عنه شهزادي علي اصغر کي پنهنجي ٻانهن ۾ جهلي رهيا هئا ۽ ان سان پيار ڪري رهيا هئا تہ هڪ يزيدي ملعون شخص هڪ تير هلايو جيڪو ننڍي شهزادي جي ڳچيءَ ۾ لڳو. ڇهن مهينن جو علي اصغر بہ شهيد ٿي ويو. ان ڪان پوءِ، امام حسين رضي الله عنه ميدان جنگ ۾ نڪتا. هن وڏي بهادري سان يزيدين جو مقابلو ڪيو، شينهن وانگر ڪوفين تي حملو ڪيو ۽ پنهنجن طاقتور حملن سان انهن جا منهن الٽا ڪيا. هن چيو: توهان ماڻهو مون کي مارڻ لاءِ گڏ ٿيا آهيو. الله جو قسم، مون کي مارڻ تي الله توهان تي تمام گهڻو ناراض ٿيندو. ۽ الله جو عذاب توهان تي نازل ٿيندو. (ابن خلدون)

جڏهن امام حسين رضي الله عنه ڪوفين جا ورق الٽي رهيا هئا. شمر اهو ڏٺو ۽ چيو، "توهان تي لعنت هجي. توهان سيني گڏجي حملو ڪريو." پوءِ هر طرف کان تيرن جو مينهن وسڻ لڳو. امام حسين رضي الله عنه زخمي ٿي پيا ۽ پنهنجي گهوڙي تان لهي پيا. هڪ يزيدي سندس مبارڪ سيني تي سوار ٿيو ۽ کيس چيو تہ هيٺ لهي وڃ ۽ مون کي دعا ڪرڻ ڏي.

امام حسين رضي الله عنه سجدو ڪيو، ۽ يزيدي ملعون پنهنجي تلوار سان سندس سر سندس جسم کان ڌار ڪري ڇڏيو. جمعي جي ڏينهن، ١٠ محرم تي، امام حسين رضي الله عنه شهادت جو عظيم درجو حاصل ڪيو. سندس پاڪ جسم تي ٽيٽيهہ تيرن جا زخم ۽ ٽيتاليهہ تلوار جا زخم هئا.

حضرت سلمہ فرمائي ٿي، "مان حضرت ام سلمہ عليہ السلام وٽ آيس ۽ هوءَ روئي رهي هئي." جڏهن مون سبب پڇيو تہ هن چيو تہ، مون خواب ۾ نبي ڪريم صلي الله عليہ وسلم کي ڏٺو.

حضور صلي الله عليہ وسلم جن فرمايو تہ، "منهنجو حسين شهيد ٿي ويو آهي. مان هاڻي اتان آيو آهيان." الله تعاليٰ حضرت امام حسين رضي الله عنه جي عظيم شهادت جي خبر حضور صلي الله عليہ وسلم کي سندن حياتيءَ ۾ ڏني هئي. حضرت جبرائيل عليہ السلام مٽي کڻي حضور صلي الله عليه وسلم وٽ آيا ۽ عرض ڪيو تہ، "يا رسول الله! هي ان جاءِ جي مٽي آهي جتي امام حسين عليہ السلام کي شهيد ڪيو ويندو." پاڻ اها مٽي حضرت ام سلمہ کي ڏني ۽ چيو تہ، "جڏهن هن مٽي جو رنگ ڳاڙهو ٿي وڃي تہ پوءِ سمجهو تہ حضرت حسين شهيد ٿي ويا آهن." جڏهن حضرت ام سلمہ مٽي ڏٺي تہ ان جو رنگ ڳاڙهو ٿي ويو هو.

جنتي عورتن جي سردار

سڪندريہ بنت مفتي عبدالوهاب سڪندري

حضرت فاطمه رضي الله عنها نبي ڪريم ﷺ جي سڀ کان ننڍي صاحبزادي آهي، دنيا ۽ آخرت جي تمام عورتن جي سردار آهي ۽ سندس والده ماجده حضرت خديجہ آهي. رمضان ١ هجري ۾ ان جو نڪاح حضرت علي بن ابي طالب سان ٿيو ۽ ذوالحج ۾ رخصتي عمل ۾ آئي ۽ ان جي بطن مبارڪ مان ٽي صاحبزادا حضرت حسن، حضرت حسين ۽ حضرت محسن ۽ ٽي صاحبزاديون زينب ، ام ڪلثوم ۽ رقيہ پيدا ٿيون.

حديث جي روشني ۾ سندن فضائل:

حضرت مسور مخرمه فرمائن ٿا تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو فاطمہ منهنجي جگر جو ٽڪرو آهي، جيڪا شيءِ ان کي ڏک ڏي اها مونکي بہ ڏک ڏيندي آهي. حوالو صحيح مسلم ٦٣٠٨

حضرت عائشه رضي الله عنها فرمائي ٿي تہ مان سيرت، عبادت،عادت ۽ ڪلام ۾ رسول الله ﷺ جي مشابہ فاطمہ کان وڌيڪ ڪنهن کي نه ڏٺو آهي.جڏهن اها وٽن ايندي هئي پاڻ ڪريم ﷺ اٿي بيهندا هئا ان جو هٿ پڪڙيندا هيا ۽ مٿي مبارڪ تي چمي ڏيندا هيا.

جڏهن پاڻ ڪريم ﷺوٽس تشريف کڻي ويندا هيا ته اٿي بيهندي هئي،سندن هٿ مبارڪ وٺندي ۽ چمي ڪين پنهنجي جڳھ تي ويهاريندي هئي.حوالو ابو دائود ٥٢١٧الترمذي ٣٨٧٢

حضرت علي بن ابي طالب ، سندن ٻنهي صاحبزادن ۽ صحابہ جي هڪ جماعت روايت ڪئي آهي حضرت عائشہ رضي الله عنها فرمائي ٿي تہ مان نبي ڪريم ﷺ کان سوا ڪنهن کي ان کي گهڻو سچو

ناهي ڏنو ،جڏهن انهن ٻنهي جي درميان ڪنهن ڳالهہ ۾ ڪشيدگي هوندي هئي تہ نبي ڪريم ﷺ ان ڪان ئي دريافت ڪندا هيا چو تہ اها ڪوڙ ناهي ڳالهائيندي. مشڪواة المصابيح

حضرت عائشه صديقہ رضي الله عنها ڪان روايت آهي تہ حضور نبي ڪريم ﷺ پنهنجي شهزادي فاطمہ ڪي اهڙي حالت ۾سڏرايو. جنهن ۾ سندن وصال ٿيو ۽ ان جي ڪن ۾ ڪا ڳالھ چئي روئڻ لڳي پوءِ سڏرايو ۽ ان جي ڪن ۾ ڪا ڳالھ چئي تہ کلڻ لڳي. مان ان ڪان هي ماجرو پڇيو تہ ان چيو تہ نبي ڪريم ﷺ پهرين ڳالھ هي فرمائي تہ ان تڪليف ۾ مان وصال ڪري ويندس مان روئڻ لڳس ٻيو دفعو پاڻ فرمايائون تہ منهنجي اهلبيت ۾ سڀ ڪان پهريان تون منهنجي پويان ايندين. البخاري ۴۴۳۳ مسلم ۶۳۱۲

حضرت سعد بن ابي وقاص ڪان روايت آهي جڏهن هي آيت نازل ٿي اسان توهان ڪي ۽ توهان جي پٽن ڪي سڏرايون تہ رسول الله ﷺ حضرت علي فاطمہ حسن ۽ حسين ڪي گهرايو ۽ عرض ڪيو يا الله! منهنجي گهر وارا هي آهن.

جميع ابن عمير ڪان روايت آهي تہ مان پنهنجي پڦي سان گڏ حضرت عائشه رضي الله عنها ڏي ويس مون سوال ڪيو ته ڪير شخص نبي اڪرم ﷺ ڪي گهڻو پيارو هيو حضرت عائشه فرمايو فاطمہ پوءِ چيو ويو تہ مردن ۾ فرمايائين ان جو مڙس. الترمذي

مديني ۾ نبي ڪريم ﷺ جي وفات ڪان ٦ مهينا پوء وفات ڪئي ۽ هڪ روايت مطابق ٣ مهينا پوءِ. ان وقت سندس عمر ٢٨ سال هئي . حضرت عباس ان جي جي نماز جنازه پڙهائي رات جو دفن ڪيو ويو.

حضرت پير سائين سيد محمد بقا شاھ شهيد (پٽ ڏڻي) قدس سره

مفتي عبدالخالق سڪندري

سراج السالڪين امام الواصلين مرشدنا ومربينا حضرت سيد محمد بقا شاھ شهيد پير سائين پٽ ڌڻي قدس سره جن جي ولادت با سعادت پهرين شعبان ١١٣٥ھ١٧٢٣ع ڳوٺ رسول پور (ننڍي سائڊي) ضلع خيرپور ۾ ٿي.

سندن والد صاحب جو نالو سيد محمد امام شاھ هو.پاڻ ١٩پشت ۾ حضرت سيد علي مڪي ﷫ سان ملن ٿا، جيڪي ٦١٣هجري ۾ مڪي شريف کان دين اسلام جي پرچار خاطر سنڌ آيا، اهڙي طرح ٣٣ واسطن سان پاڻ حضرت امام حسين ؓ سان متصل آهن. پاڻ پنهنجي دور جا وڏا عالم هئا.شڪارپور، ڳڙهي ياسين ،کهڙا ۽ ڪوٽڙي محمد ڪبير ان وقت جون تمام وڏيون درسگاهون هيون،جن سان سندن سٺو تعلق ۽ واسطو رهيو. ڪوٽڙي ڪبير جي قديمي ڪتبخاني ۾ ان دور جون فتوائون ۽ شرعي فيصلا ملن ٿا،جن تي حضرت سيد محمد بقا جون مهرون لڳل ملن ٿيون. قادري سلسلي ۾ پنهنجي مرشد حضرت سيد عبدالقادر شاھ آخرين ﷫ چناھ شريف،ضلع جهنگ جي خدمت ۾ جڏهن سلوڪ جون منزلون طي ڪري رهيا هئا، تہ ظاهر ۾ مرشد وٽ گاهي جي صورت ۾ فقير ٿي پيا خدمت ڪندا هئا،بزرگن جي درسگاھ ۾هڪ مشڪل شرعي مسئلو در پيش آيو. عالمن کان جڏهن ان مسئلي جو حل نہ ٿي سگهيو ۽ بزرگ صاحب ڏانهن رجوع ٿيا تہ ان وچ ۾ پاڻ صاحبزادي جي هٿان اهو سوال وٺي فورا ان جو جواب بغير ڪنهن ڪتاب ڏسڻ جي لکي ڏنائون. سفر،حضر ۾ هميشہ پاڻ سان گڏ ڪتاب رکندا هئا.۽ پوءِ جيڪي صحبتون هيون ،اهي علمي مسائل تي ٿينديون هيون. سندن شهادت جيڪا هڪ روايت موجب ڳڙهي ياسين ضلع شڪارپور ويجهو رستي ايندي چورن هٿان ٿي، جن سندس مٿي تي ڪتابن جي

ڳنڙي کي ڪا قيمتي شيءِ سمجهي حملو ڪري شهيد ڪري وڌائون.انهن علمي سفرن کان پوءِ جڏهن طريقت جي راه تي قدم رکيائون تہ سڀ کان پهريان حضرت مخدوم محمد اسماعيل پريان لوءِ شريف قدس سره وارن جي خدمت ۾ آيا.۽ پوءِ پنهنجي مرشد جي خدمت ۾ رهي سلوڪ جون سڀ منزلون طي فرمايائون.مرشد جي حضور ۾ ڪڏهن بہ ڪنهن دنياوي مقصد لاءِ نہ آيا.هڪ ڀيري پاڻ سان گڏ پنهنجي فقيرن سميت سندن صحبت لاءِ حاضر ٿيا واپس وڃڻ وقت حضرت مخدوم سائين قدس سره فرمايو اوهان اڄ اسان لاءِ نہ آيا هئا. مرشد جو ڏوراپو دل تي وڃ وانگر ٿي ڪريو،پر زبان هئي ڪانہ جو پڇن تہ ڪيئن؟ خاموشي سان واپس اچي رستي تي ويچار ڪيائون تہ اڄ اهڙو ڏوراپو ڇو مليو؟دل ۾ تہ سواءِ محبت ۽ ملاقات جي ٻيو ڪوبہ غرض نہ هو، پوءِ جڏهن ساٿس گڏ آيل فقير کان دريافت ڪيائون تہ هڪڙي فقير وراڻيو هائو قبلا! سائين جن جي شهر مان سئي ورتي هيم. فرمايائون ها ان سئي ئي اچوڪي حاضري وڃائي ڇڏي.

پير سائين ترڪ جا صاحب هئا، سندن خاندان کي ميرن طرفان جاگير مليل هئي، هڪ ڀيري مخدوم سائين قدس سره جن ان جاگير جي ڇڏڻ جو اشارو ڏنائون تہ پاڻ مرشد جي اشاري کي حڪم الاهي سمجهي اها سڄي جاگير خيرات ڪري ڇڏيائون.ان کان پوءِ دنيا جي اسباب کي ويجهو نہ ويا. هڪ ڀيري حضرت مخدوم سائين قدس سره سندن چادر جي پلئہ ۾ ڪجھ پئسہ ٻڌي فرمايو تہ هي اسان جي گهروارن بادشاھ پير جو نذر باسيو هو تہ اسان جي ڏڳي کي گابي ڄائي تہ بادشاھ پير جو ٽڪو ڏينداسين، سو هي اوهان کي ڏجي ٿو. سلسلي نقشبندي ۾ راه سلوڪ جون سڀ منزلون طي ڪرڻ بعد هڪ ڀيري مرشد فرمايو تہ هاڻي اوهان جي فيض جو حصو قادري سلسلي ۾ آهي، ان لاءِ سندس مشوري سان روهڙي شريف ۾ وار مبارڪ جي زيارت لاءِ آيل چناھ شريف پير ڪوٽ سڌانا ضلع جهنگ جي خانقاه جي مرشد حضرت سيد عبدالقادر شاھ

آخرين رحمة الله عليه جي هٿ تي بيعت ٿيا. جنهن بزرگ مخدوم صاحب جي ڏسيل نشاني مطابق تہ اهي مئل شي زنده ڪري ڏيکاريندا. سو پاڻ جيڪا بزرگن جي مهماني لاءِ مڇي پچرائي آندي هئائون،سا ان بزرگ جي تصرف سان زنده ٿي جو ٽپ ڏنائين تہ وڃي درياھ ۾ ٽپي. بس پوءِ پير سائين پٺ ڌڻي مرشدن جي دربار ۾ پنهنجي سادات ۽ علم وعرفان جي شرافت ۽ مرتبت جو ڪوبہ لحاظ نہ ڪندي هڪ خادم بلڪہ گاهي يعني مال مويشي جي خدمتگاري ۾ سهي مرشدن جي فيض ۽ رضا جو ڀرپور ڀاڱو حاصل ڪيو. روايت ۾ ملي ٿو تہ هڪ ڀيري مرشدن فرمايو تہ جڏهن ڀيهر اچو تہ روهڙي شريف مان ڪپڙن جا ڏندڻ آڻجو. جڏهن روانا ٿيا تہ ياد نہ آيو تانجو خانقاه چناھ شريف جي ويجهو اچي پهتا تہ ڏندڻ ياد آيا. اتان ئي واپس وريا روهڙي شريف پهچي ڏندڻ پٽي ٻن مٽڪن ۾ پاڻي وجهي ڪنواڻي ٿاهي ڪلهي تي رکي هليا. هوڏانهن بہ سڄو حال معلوم ٿي رهيو هيو،مرشد ڪي پنهنجي صادق مريد جي پهچڻ جو وڏو انتظار رهيو. نيٺ يوسفي پهرياڻ جي خوشبو وانگر جڏهن قريب پهتا تہ مرشد پنهنجي مريدن ۽ خادمن سان گڏجي پنهنجي ڪامل مريد جو استقبال ڪيو. ملڻ وقت ڀاڪر ۾ وڌائون اندر ويهاري جيڪي ڪجھ ڏيڻو هو سو ڏنائون. آخر اهو فرمائيندي تہ حضرت غوث الاعظم رضي الله عنه جو قدم مبارڪ جيڪو سندن سلسلي مبارڪ ۾ پشت بہ پشت هلندو آيو هو سندن ڪلهي تي رکي فرمايائون هاڻي اوهان کي اجازت آهي. اڄ کان پوءِ اسان ۽ اسان جا پويان اوهان ڏي ايندا اوهان جي اچڻ جي تڪليف ختم ٿا ڪريون ۽ پوءِ اهو عظيم مثال دنيا ۾ هن سلسلي مبارڪ ۾ ملندو تہ مريد وٽ مرشد هلي ٿو اچي. اهو ٿي سئو سالن جو رشتو الحمد لله قائم دائم آهي. روايت آهي تہ پير سائين پٺ ڌڻي شادي ڪو نہ پئي ڪئي. ڪافي وقت گذري ويو هڪ ڀيري بزرگن شادي لاءِ پڇيو تہ عرض ڪيائون. اولاد الائجي ڪهڙي ٿئي صالح آهي تہ ڀلو اگر صالح نہ آهي تہ پوءِ ان جو وبال ۽ پريشاني ٿي پوندي. مرشدن فرمايو شادي ڪريو اوهان جي

سموري اولاد نيڪ ۽ صالح هوندي، انهن ۾ هڪ اهڙو جوان پيدا ٿيندو جنهن جي فيض مان مخلوق جو هڪ وڏو حصو فيضياب ٿيندو ۽ وري پشتان پشت پلارا ۽ نيڪ اڪمل ۽ افضل ٿيندا ايندا. ان دعا کان پوءِ پاڻ هڪ شادي ڪيائون. جنهن مان ڪين ٽي فرزند ٿيا ۱ .سيد عبدالرسول شاه، ۲. سيد سليم شاه، ۳ پير سائين سيد محمد راشد قدس سره ۽ ٻي شادي نو مسلم هئي جنهن مان هڪ فرزند سيد مرتضىٰ علي شاهه هو.

روايت آهي تہ هڪ ڀيري حضرت مخدوم محمد اسماعيل پريان لوءِ شريف وارن کي پاڻ دعوت ڪري پنهنجي ڳوٺ آندائون، پوءِ پنهنجي صاحبزادن کي مخدوم سائين کان دعا پئي ڪرايائون، مخدوم سائين سڀني کي دعا پئي ڏني تہ الله ڪندو ڀلو ٿيندو. پوءِ جڏهن پير سائين محمد راشد کي آندائون جيڪي تمام ننڍڙا هئا تہ ڏسي باغ بهار ٿيا، ڪٽي هنج ۾ ويهاريائون. پيار ڪندي فرمائي رهيا هئا: هي اهو جوان آهي جيڪو وڏي فيض جو صاحب ٿيندو. الله جي مخلوق کي هدايت جو سج ٿي پيو روشن ڪندو. اهڙي دعا ڪين حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائي بہ ڏيئي ويو هو ،جو اجان پير سائين جن ڄاوا بہ ڪونہ هئا. چون ٿا تہ پير سائين پٽ ڏٽي پنهنجي مال سان بيٺا هئا تہ حضرت شاهه صاحب پنهنجي ڪجهه فقيرن سان اچي پهتو، ٻنهي بزرگن جي صحبت ٿي، ان دوران پاڻ ڪيس ڪلي چيائون تہ شاه صاحب هنن فقيرن کي چو اچي رلايو اٿوَ، هڪ جاءِ تي ويهي رهو تہ ڀلو آهي. تنهن تي شاه صاحب وراڻيو تہ سائين اهي تہ چند ماڻهو آهن، پر تنهنجي پٽ مان جيڪو جوان ايندو ان جي پٺيان تہ هزارين خلق رلندي. اهو بظاهر هڪ ٻئي کي ڏوراپو هو پر حقيقت ۾ هڪ دعا هئي. ڊاڪٽر بلوچ مرحوم لکيو آهي تہ غالبا ان کان پوءِ حضرت ڀٽائي صاحب سير و سياحت ڇڏي پٽ تي اچي ويهي رهيا ۽ پوءِ اهو سڀ ڪجهه اتي ئي مليو ۽ اتان ئي خلق اچي فيض پرائڻ لڳي. پير سائين پٽ ڏٽي ڄا هئا ڪيتري قدر فيض ۽ برڪت جا امين هئا. دنيا اڳيان پاڻ کي ظاهر ئي ڪونہ ڪيائون. هڪ دفعي پير سائين روضي وارن کان سندن

بابت پڇيو ويو تہ پاڻ فرمايائون بس ڇپر ۾ اُٿ لڪيل هو.

پاڻ تصنع ۽ شهرت جا ڪڏهن بہ قائل نہ هئا. صاحبزادن کي جڏهن علم جي تحصيل لاءِ مختلف درسگاهن تي پڙهايائون تہ کين اها ئي تلقين ڪندا هئا تہ اسان اوهان کي عالم ان لاءِ نہ ٿا بڻايون تہ ماڻهو توهان کي عالم فاضل قاضي ۽ مفتي ڪوٺين، بلڪہ ان لاءِ تہ جيئن توهان حضور ﷺ جي سنت مبارڪ کي ڄاڻو ۽ پوءِ ان تي عمل ڪري استقامت حاصل ڪريو.

روايت آهي تہ پنهنجي مرشد کان دعا ورتي هئائون تہ شهادت جو رتبو ملي. بزرگن فرمايو اسان اهو مقام پنهنجي لاءِ اللّٰه تعالىٰ کان طلب ڪيو هو پر هاڻي توهان بہ ان مرتبي کي حاصل ڪندا بس اها دعا هئي جيڪا قبول ٿي. ڳڙهي ياسين کان علمي صحبت سان پئي آيا، مٿي تي ڪتابن جي ڳنڍڙي هئي. چورن ڏک هڻي سخت زخمي ڪري وڌائون. تہ انهن کي فرمايائون ابا مونکي شهادت ملڻي آهي،سا ملندي. اوهان کي منهنجو خون معاف آهي. پوءِ چون ٿا تہ اهي چور رهندو ئي پشيمان ٿي توبہ تائب ٿيا ۽ کين درگاه شريف تي پاڻ ڪٺي آيا. پاڻ صاحبزادن کي فرمايائون اسان کين معاف ڪيو آهي. اوهان بہ کين معاف ڪيو ۽ پوءِ وصيتون ۽ نصيحتون ڪري ٦٣ سالن جي عمر ۾ محر الحرام جي ١٠ تاريخ سن ١١٩٨ھ مطابق ۵ ڊسمبر ١٧٨٣ء تي شهادت جي عظيم مرتبي تي رسيا. سندن شهادت جو قطعو هن طرح چيو ويو:

چو سيد محمد بقا شد شهيد
حلاوت ز رحمت الٰهي چشيد
بسي بود نافع بهر خاص و عام
کزو زود طالب خدا شد رسيد
خرد سال تاريخ او در دلم
بگفتا بدرجہ شهادت رسيد

روشن خيالي جي نالي ۾ فڪري انداهيون

(نواز شاهه جي تحرير جو فڪري تجزيو)

علامه علي اڪبر راهمون سڪندري

نواز شاهه ڀاڏائي پاران "لاڙ ۽ ٿر ۾ تيزي سان وڌندڙ مذهبي انتهاپسندي" جي عنوان سان لکيل تحرير ۾ مذهبي ادارن، ديني جماعتن، ۽ سنڌ جي سماجي ڍانچي تي سخت تنقيد ڪئي وئي آهي. هن جو لب و لهجو سيڪيولر مفڪرن وانگر هجومي، تڪراري، ۽ بعضي جڳهن تي اسلام جي مقدس قدرن ڪي نشانو بڻائيندڙ گستاخانه نظر اچي ٿو. سندس هي تحرير سوشل ميڊيا تي گردش ڪندي نظر مان گذري، جنهن جو جواب ڏيڻ ضروري سمجهيم، هي تجزيو ادب، منطق، ۽ ديني لحاظ ڪان مضمون جي خامين جي نشاندهي پڻ ڪري ٿو.

١. مضمون جي عمومي فڪر جو جائزو:

نواز شاهه ڀاڏائي جي بنيادي دعويٰ آهي تہ سنڌ جي پرامن سماج تي ديني مدرسن، جماعتن ۽ انتهاپسند ملائن جو قبضو ٿي رهيو آهي، جيڪي معصوم ذهنن ۾ نفرت، فرقيواريت، ۽ تنگ نظري پيدا ڪري رهيا آهن.

هن جي تحرير ۾ مغربي فڪري انداز، سيڪيولر سياسي بيانيي، ۽ ديني فڪر سان شديد بيزاري چٽي طرح ظاهر ٿئي ٿي. تنقيد جي نالي ۾ تمسخر ۽ تحقير وارن لفظن سان پنهنجي اندر جي بغض ۽ نفرت جي تسڪين ڪندي نظر اچي ٿو. هو خود پاڻ ڪي روشن خيالي جو ترجمان سمجهي ٿو، پر سندس لفظن مان روشنيءَ ڪان وڌيڪ روشني سان دشمني جهاتي پائيندي نظر اچي ٿي، جيتوڻيڪ هو انتهاء پسنديءَ خلاف لکڻ جو دعويدار آهي، پر سندس تحرير پاڻ هڪ فڪري انتهاء پسنديءَ جو عبرتناڪ مثال آهي. جنهن ۾"سڀ ڪجھ غلط" جي مفروضاتي سوچ، تاريخي شعور ۽ حقيقت ڪي لتاڙي ٿي.

٢. بي بنياد الزام ۽ عمومي بيانبازي:

مضمون ۾ اهو چيو ويو آهي تہ مدرسا "خودڪش بمبار نسل" پيدا ڪري رهيا آهن. هي الزام مڪمل طور تي بي بنياد، مبالغي آميز، ۽ ذاتي نظريي تي ٻڌل آهي. سنڌ جا سوين مدرسا امن، اخلاص، ۽ ديني تعليم جو مرڪز آهن. هزارين حافظ، عالم، ۽ ديني خادم سماج ۾ مثبت ڪردار ادا ڪري رهيا آهن. مقصد اهڙن الزامن سان فقط ديني ادارن تي عوام جو اعتماد ختم ڪرڻ جي سازش آهي.

مدرسن جي نظام جي باري ۾ سندس راءِ تعصب ۽ ذاتي بغض تي مبني، غير تجربي ۽ حقيقت خلاف تجزيي تي ٻڌل آهي، لاڙ ۽ ٿر جا مدرسا جتي هزارين غريب ٻار علم حاصل ڪن ٿا، جتي اخلاق، حلم ۽ امانت جا سبق ڏبا آهن، انهن کي "خود ڪش بمبارن جا ڪارخانا" ڪوٺڻ، فقط هڪ فڪري فاشزم آهي.

نواز شاهہ جو فڪر ايترو تعصب وارو ۽ يڪطرفو آهي، جو لڳي ٿو تہ ڪنهن بہ روحاني يا اسلامي علمي ورثي سان نہ سندس تعلق رهيو آهي، نہ مطالعي جو واسطو. هو نظر انداز ڪري ٿو تہ ڪو مدرسن ۾ رسول الله جي سيرت ۽ اخلاق جا سبق پڙهائجن ٿا، يا مدرسا لطيف جي شاعري ۽ شاهہ ڪريم جي رهاڻ سيکارين ٿا.

ڪامريڊ جيڪڏهن مدرسن جي اصلاح تي ڳالهائڻ چاهين تہ ڳالهائي سگهن ٿا، پر بد ديانتيءَ سان نفرت جي تصوير ٺاهڻ نہ تنقيد آهي، نہ فڪر- بس محض فڪري تنگ نظري جو اظهار آهي.

٣. تاريخي ۽ ديني تحريف:

ليکڪ مضمون ۾ اسلام جي تاريخ کي ارغون، مغل، ترخان، ۽ عربن جي "حڪومتي مفادن" سان منسوب ڪري دين جي عالمي پيغام کي سياسي سازش طور پيش ڪيو آهي. هي هڪ سنگين تاريخي تحريف آهي. اسلام جو پيغام ذاتي مفاد نہ پر انسانيت جي هدايت لاءِ آيو، ۽ ان جا نمائندا، بشمول خلفاءِ راشدين، سچائي، عدل، ۽ علم جي روشنيءَ سان سجاتا وڃن ٿا.

۴. سيڪيولر تعصب جو اظهار:

مضمون ۾ سيڪيولرزم، سوشلزم، نيشنلزم، ڊيموڪريسي، ۽ ٻين مغربي فڪرن جي واکاڻ ڪئي وئي آهي، جڏهن تہ اسلام، علماء، ۽ ديني جماعتن کي انتهاپسند، جهالت پسند، ۽ تنگ نظر پيش ڪيو ويو آهي. هن سان واضح ٿئي ٿو تہ ليکڪ جي بنيادي فڪري جڙ سيڪيولرزم آهي، ۽ هن جو اصل مقصد ديني فڪر کي گهٽ درجي تي ڏيکارڻ آهي، واقعي جي سچائي جي بنياد تي بحث ڪرڻ ناهي.

۵. صوفين جي تاريخ کي مسخ ڪرڻ:

شاهہ عبد اللطيف، عثمان مروندي، سچل سرمست - جي نالن جي آڙ ۾ سيڪيولرزم جي پروپيگنڊا ڪرڻ ۽ ان کي روشن خيالي گمان ڪرڻ، حقيقت کي مسخ ڪرڻ برابر آهي. انهن صوفياء ڪرام جي روحانيت، عشق رسول ﷺ ، قران، سنت ۽ شريعت جي دائري اندر هئي. انهن جو واعدو تہ وحدت سان هو، بغاوت سان ڪڏهن بہ نہ. انهن جي زندگيءَ جو محور روح، اخلاق، محبت هئي، نہ سيڪيولرزم، قوم پرستي، نہ ئي مذهب دشمني، ۽ تعصب.

نواز شاهہ جي تحرير ۾ صوفيت کي مذهب جي مخالفت ۾ پيش ڪرڻ، چڻ لطيف کي لادينيت جو ترجمان بنائڻ جي ڪوشش آهي. جيڪا فڪري اخلاقي ٻنهي حوالن کان نا انصافي آهي.

نواز شاهہ جو فڪر تضاد تي مشتمل آهي، هڪ طرف "سنڌ جي صوفيانہ مزاج" جي ڳالهہ ڪري ٿو، ٻئي طرف صوفياءِ اسلام جهڙوڪ شاهہ ڪريم، لطيف، عثمان مروندي، ۽ ٻين جي فڪري اولاد تي "پڳڙين وارا" الزام رکي ٿو. هي تضاد ثابت ڪري ٿو تہ ليکڪ جو علمي بنياد ڪمزور آهي.

٦.زبان — ادب يا تحقير؟

” سائيون پڳڙيون“ ، ڏڙا بنديون، هٺ ٺوڪين مولوين، اهڙا استعارا بجاء

ڪنهن فڪري نڪتي جي، تحقير ۽ تمسخر جو اظهار آهن.

ادب جڏهن استعارو بڻجي دشنام طرازي جو اوزار بنجي ٿو، تڏهن زبان فڪر جي خدمت نٿي ڪري،پر ان کي قتل ڪري ٿي.سنڌي زبان جو جيڪو روح لطيف جي بيتن ۾ ڏسجي ٿو، اها زبان جڏهن حقارت ۽ نفرت جو اوزار بڻجي ٿي، تڏهن اها ادب نه، بلڪ فڪر جي بدبوءِ بڻجي ٿي.

٧. عوام جو رد عمل:

نواز شاهه جي وال تي رکيل مضمون خلاف تبصرن جي صورت ۾ عام ماڻهن خاص ڪري ڳوٺاڻن، ديني طبقن، ۽ شعور رکندڙ ماڻهن جو شديد ردعمل سامهون آيو آهي. ڪيترن ماڻهن پنهنجي ڳوٺن جا مثال ڏئي واضح ڪيو آهي ته مدرسن مان فارغ ٿيل حافظن، عالمن، ۽ ديني معلمين جي ڪري امن، سڪون، ۽ اخوت جو ماحول قائم آهي. مسلمانن ۽ غيرمسلمانن جو گڏجي رهڻ، مندرن ۽ مسجدن جو گڏ هجڻ ان الزام کي رد ڪري ٿو ته مدرسا شدت پسنديءَ جو ڳڙهه آهن.

حاصل ڪلام ته:

نواز شاهه جي مضمون جو انداز بيان مفروضن تي ٻڌل، سندس تجزيو سنڌ جي صوفيانه، ديني، ۽ علمي مزاج جي سراسر مخالف ۽ حقيقتن کي مسخ ڪرڻ برابر آهي.

ديني ادارن ۽ ديني فڪر جي تنقيد ڪرڻ وارن کي کپي ته تهذيب جي دائري ۾ رهي ڪري تنقيد ڪن، ۽ اها تنقيد تحقيق، دليل، ۽ حقيقت پسنديءَ تي ٻڌل هجڻ کپي، مغربي فڪر جي انڌي تقليد تي نه.

سنڌ جي تعليم، فڪر، امن، ۽ مستقبل لاءِ ضروري آهي ته اهڙن تخريبي بيانين جو ادبي، اخلاقي، ۽ علمي جواب ڏنو وڃي.

الله تعاليٰ سنڌ، اسلام، ۽ امن پسند سماج جي حفاظت فرمائي، ۽ اسان جي نوجوانن کي هدايت ڏيئي.

رجال الاحرار

حر جماعت جي قدآور شخصيت

خليفو محمدعاقل هنگورو (1928 _ 2006)

فقير محمدعثمان هنگورو

خليفوصاحب، ضياءالحق جي دور ۾ ضلع رابطا ڪميٽي سانگهڙ ڊويزنل رابطا ڪميٽي حيدرآباد جا چيئرمين ٿيا.جنهن ڏينهن رابطا ڪميٽي ڊويزن حيدرآباد جي اليڪيشن هئي، انهيءَ رات پيرسائين چٽ ڏٽي، خليفي صاحب جي دعوت تي سندن گهر تشريف فرما هئا. خليفو صاحب مرشد ڪريم کي چڏي نہ پي ويو نيٺ پير سائين جن کي خبر پئي خليفي صاحب کي حڪم ڪيائون تہ توهان چو نٿا وڃو خليفي صاحب ادب سان هٿ ٻڌي عرض ڪيو قبلا سائين! هي ناچيز توهان کي ڇڏي ڪيئن ٿو وڃي سگهي. مرشد ڪريم جن حڪم فرمايو تہ اسان پنهنجي گهر وينا آهيون توهان وڃو وڃي پنهنجو ڪم ڪيو. خليفي صاحب جو ڊويزنل رابطا ڪميٽي جي چونڊ جو مقابلو سيد قادر ڏنو شاه شيرازي سان هيو.خليفو صاحب فجر جو چار بجي حيدرآباد لاءِ روانا ٿيا. مرشد ڪريم جي دعائن ۽ عنايتن سان ڪامياب ٿيا.

سن ١٩٨٥ع ۾ اليڪشن سانگهڙ صوبائي تڪ کپرو مان بنا مقابلي ڪامياب ٿيا پاڻ روينيو ۽ بلديات جا منسٽر رهيا.

بقول عبدالقادر منگي : ”خليفو عاقل هنگورو، پير سائين پاڳاري جو چيف خليفو هيو.ان کي چڻ پير صاحب جي بادشاهيءَ ۾ سياست ۽ جماعت ۾ چيف سيڪريٽري/ چيف منسٽر جي حيثيت حاصل هئي. پر هر پاليسي/ حڪم پير صاحب جن جو ئي هلندو هيو.

منهنجي پير صاحب جن سان پهرين ملاقات بہ کپري تعلقي ۾ شايد معيز علي شاه جي ڳوٺ ۾ خليفي عاقل صاحب جي توسط سان

ٿي هئي. ماشاءِ الله پير سائين هشمت وارا، صحتمند، سک قرب وارا ۽ جوان لڳي رهيا هئا. سندن ڳالهائڻ ۾ رعب تاب، منهن تي مسڪراهٽ ۽ اکين مان ذهانت واضح. مون کان خير خيريت ۽ حال احوال ورتائون. پڇيائون ’ڪا تڪليف تہ نہ آهي؟‘ مون سندن ٿورا مڃيا. چيائون ’توهان کي هتي ڪنهن بہ قسم جي تڪليف نہ ٿيندي.‘ اهو چئڻ سندن چيف خليفي کي پيغام هيو، تہ مون کي ڪا بہ تڪليف نہ پهچي. واقعي مون کي ٻن سالن جي عرصي ۾ سندن جماعت جي طرفان ڪا بہ تڪليف نہ پهتي ۽ جو ڳي عزت ۽ مان ملندو رهيو. ويندي سائين محمد خان جوٽيجي تائين.

خليفي عاقل سان منهنجي ڏاڍي ويجهڙائپ رهي. اڪثر مون وٽ ايندا رهندا هئا ۽ بنا ڪم ڪار جي. چو تہ منهنجي ڪوشش هوندي هئي تہ ڪو بہ ماڻهو هجي، ان جو هروپرو ڪم نہ رهي ۽ ان جو جلدي اڪلاءُ ٿي وڃي.

هڪ دفعي تہ خليفي عاقل اهو بہ چيو تہ ”توهان جهڙا AC هتي رهيا تہ اسان جهڙن وڏيرن جا تہ سياسي دُڪان بند ٿي ويندا. ماڻهو ڪم لاءِ سڀ توهان وٽ ٿا اچن. اسان وٽ تہ ڪو ورلي ئي ٿو اچي. ۽ اُهو بہ اهڙو ماڻهو، جنهن جو ڪم ٿيڻ جهڙو نہ هوندو آهي.“

خليفي صاحب مختصر سياسي احوال:

١. نائب سر پرست: ريڊ ڪراس

٢. ميمبر: صوبائي اسيمبلي سنڌ ١٩٧٠ع

٣. ڊائريڪٽر: سنڌ صوبائي ڪو آپريٽيو بئينڪ

٤. ميمبر: ضلع ڪائونسل سانگهڙ

٥. چيئرمين: ضلع رابطا ڪاميٽي (ڪوآرڊينيشن ڪاميٽي)

٦. ميمبر: صوبائي ڪائونسل سنڌ

٧. چيئرمين: ڊويزنل رابطا ڪاميٽي حيدرآباد

٨. ميمبر: صوبائي اسيمبلي سنڌ ١٩٨٥ع
٩. وزير: لوڪل گورنمينٽ ۽ ڳوٺاڻي (علائقائي) ترقي ١٩٨٦ع
١٠. وزير: روينيو (وصولي) علائقائي رابطا ڪاري ۽ امداد
سفر: ڪوريا، جاپان، سعودي عرب، ۽ انگلينڊ، آمريڪا
١١. ميمبر: صوبائي اسيمبلي سنڌ ١٩٨٨ع (مسلم ليگ پارٽي)
١٢. تاحيات ميمبر: عالمي جهنگلي جيوت (ورلڊ وائيلڊ لائيف)
١٣. ميمبر: اليڪٽورل ڪاليج، اولهہ پاڪستان

سچي زندگي سادگي واري لباس ۾ رهڻ واري هن فقير ماڻهو الاءِ تہ ڪيترن غريب نوجوانن کي سرڪاري ۽ نيم سرڪاري ۽ نجي ادارن ۾ روزگار سان لڳائي انهن جي گلي مان بي روزگاري جا طوق لاٿا ۽ ڪيترن ئي گهرن جون اجهاميل رونقون بحال ڪيون ۽ انهن گهرن ۾ هڪ ڀيرو وري زندگي ڪَر موڙي ائي .

هي فقير صفت انسان فقير امين مگريو جي شهاد ت ڪانپوءِ پاڻ چيف خليفوطور خدمت سرانجام ڏيندا رهيا پاڻ ٽي حج ڪيائون. سياست جي حساب سان اڄ بہ سانگهڙ ۽ ڪپرو جا ماڻهو خليفي صاحب، قاضي فيض محمد راڄڙ، حاجي محمد انور هنگورو ۽ حاجي ابراهيم هنگورجو جي دور کي ياد ڪندا آهن.

خليفي صاحب هميشہ حضرت پيرسائين روضي ڌڻي جي درگاه قادريہ جي اصولن کي پنهنجي زندگي جو حصو بڻائي ڇڏيو، پاڻ اصول پرست فقير هو اصولن تي قائم رهندي هميشہ پيرسائين سردار جن جي حڪم تي عمل ڪيو خليفہ صاحب معاشري ۾ قائم فرسوده رسمن ۽ رواجن جي پڻ خلاف هو سندن خواهش هئي تہ درگاه شريف جي تعليمات ذريعي معاشري ۾ تبديلي اچڻ گهرجي .

جڏهن حضرت قبلا پيرسائين پاڳارا جن روحاني سفر تي اسرندا هئا خليفو صاحب گڏ هوندو هو حرجماعت جي مسئلن ۽ معاملن کان باخبر

هجڻ ڪري ڪيترن ئي فيصلن ۾ امين ٿيندو هو پاڻ نهايت ئي حليم ۽ صابرين هو ڪو بہ حق تلفي ڪندو هو يا گهٽ وڌ ڳالهائيندو هو تہ هرو ڀرو چڙندو نہ هو بلڪ خوش اصلوبي ۽ محبت سان ڳالهائيندو هو.

صبر شاڪرن آهي اوطاقن ۾
جي واصل ٿيا وصال ۾ سي ذرو ظاهر نہ ڪن
ويت واهر ترن هينئڙ جن هڃي ويا

خليفي صاحب جي ڏاهپ بهادري ۽ انسان دوست روين بابت بہ اهي ماڻهو ڄاڻن ٿا جيڪي هن سفر جا ساٿي هئا جن زندگي جا ڏينهن گڏ گهاريا هئا مون انهن ماڻهن ڪان خليفي صاحب بابت معلومات ورتي آهي جيڪي خليفي صاحب سان گڏ هوندا هئا.

خليفہ صاحب پنهنجي زندگي جا ڏهاڙا ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ ،علامہ مولوي محمد صالح مهر، مفتي محمد رحيم سڪندري، خليفہ شهيد امين فقير مگريو، قاضي فيض محمد راڄڙ ،خليفو عبدالله فقير مگريو ،حاجي ابراهيم هنگورجو ۽ هادي بخش لغاري سميت حر جماعت جي وڏن وڏن بزرگن ۽ سياستدانن سان گڏ گذاريا. انسان جي شخصيت جي پرک بہ صحبت مان پڻ لڳائي سگهجي ٿي.

خليفہ صاحب جا ڪافي ساٿي ۽ سڄڻ سندن حياتي ۾ ئي ڇڏي هميشہ لاء هليا ويا هئا تنهن هوندي بہ فقير صاحب پنهنجي ذڪر فڪر ۽ خدمت کي جاري رکيو خليفي صاحب ۾ تڪبر ۽ هٺ نہ هوندو هو جڏهن بہ ڪنهن انسان سان ملندو هو تہ نهايت ئي عاجزي ۽ انڪساري سان ملندو هو پاڻ معاملا فهم پڻ هو ڪيترائي فيصلا ڪري مسئلن کي حل ڪري ڌرين ۾ سرچاء ڪرائي ڪير ڪنڊ ڪرائي ڇڏيندو هو.

خليفي صاحب ڪوڙ منافقت ۽ حسد ڪان هميشہ پاسو ڪندو هو، نہ وري ڪوڙ ڳالهائيندڙ کي پسند ڪندو هو پاڻ هميشہ سچي ڪري ڳالهہ ڪندو هو ۽ واعدي جو پابند هوندو هو ڪنهن کي بہ زبان ڏئي ڇڏي

(واعدو ڪري ڇڏيو) تہ ان تان قطعي ڪونہ ڦرندو هو پلين ان ۾ سندن نقصان ڇو نہ ٿئي خليفہ صاحب بهترين تعليم ۽ تربيت حاصل ڪئي هئي تنهن ڪري هميشہ پنهنجي اولاد توڙي ٻين کي تعليم حاصل ڪرڻ لاءِ چوندو رهندو هو .

سياسي ميدان ۾ بہ خليفي صاحب اهم ڪردار ادا ڪيو آهي ١٩٧٠ع کان سياست ۾ باقائده عملي طور تي حصو ورتو ڪيترائي ڀيرا سنڌ اسيمبلي جي فلور تي خليفي صاحب پنهنجي حلقي جي عوام جي بنيادي مسئلن لاءِ آواز اٿاريو ۽ ان جي حل لاءِ جاکوڙ ڪئي سياست ۾ بہ وڏن وڏن سياستدانن سان تعلق پچاڙي واري ڏهاڙن تائين جڙيل رهيو .

ان کان علاوه حرمجاهد فورس ۾ ڪمپني ڪمانڊر جي حيثيت سان ذميواريو نڀايون، تنهنڪري سندن پاڪ فوج جي وڏن وڏن آفيسرن سان ڪافي ڄاڻ سڃاڻ هئي فوج جا آفيسر کين وڏي عزت ۽ احترام سان ملندا هئا اها پيرسائين پاڳارا جن جي حڪمت عملي ۽ دورانديشي هئي جو حر مجاهدن کي ملڪ جي فوج ۾ وڏي عزت حاصل آهي

خليفو محمد عاقل هنگورو هميشہ پيرسائين پاڳارا جن جي حضور ۾ وڃي زيارت جو شرف حاصل ڪندو رهندو هو جڏهن کين دير ٿي ويندي هئي تہ عجيب ڪيفيت ٿي ويندي هئي نيٽن مان ننڊ اڏامي ويندي بي چيني پيدا ٿي ويندي هئي ڇو تہ فقير صاحب جي پير سائين پاڳارا جن سان بي پناه عقيدت ۽ محبت هوندي هئي زيارت نہ ڪرڻ سان کين تمام گهٽي تڪليف ٿي ويندي هئي ۽ قلبي سڪون ڦٽي ويندو هو.

بندي ٻيا قرارِ، اسين لوچُون لوهَ ۾؛
مٿي تَنَ ترارَ، سدا سانيپڙَنِ جي

مودّۃ فی القربیٰ

ابو البقا شیراز علی راجپر سکندری

مودۃ فی القربیٰ کا حکم:

قُلْ لَّآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى

ترجمہ: فرمادیں اے رسول! میں اس تبلیغ پر تم سے کوئی معاوضہ نہیں مانگتا مگر قرابت کی محبت و مودت مانگتا ہوں۔ (شوریٰ: 23)

شان نزول: صدر الافاضل سید نعیم الدین مراد آبادی رحمہ اللہ لکھتے ہیں: حضرت ابن عباس سے مروی ہے کہ جب نبی کریم ﷺ مدینہ طیبہ میں رونق افروز ہوئے اور انصار نے دیکھا کہ رسول اللہ ﷺ کے ذمہ مصارف بہت زیادہ ہیں اور مال بھی ظاہری طور پر کچھ نہیں ہے تو انہوں نے آپس میں مشورہ کیا اور کہا کہ آقا کے حقوق کی بدولت ہمیں ہدایت ہوئی ہے اور ہم نے گمراہی سے نجات پائی ہے۔ ہم دیکھتے ہیں کہ حضور کے مصارف بہت زیادہ ہیں اس لئے یہ مال ہم خدام آستانہ کی خدمت میں نذر کے لئے لائے ہیں۔ قبول فرما کر ہماری عزت افزائی کی جائے اس پر یہ آیت کریمہ نازل ہوئی اور آپ نے وہ اموال واپس کر دیئے۔

حضرت صدر الافاضل مزید لکھتے ہیں:

اے محبوب! تم فرماؤ! میں اس تبلیغ وارشاد ہدایت پر تم سے کچھ اجر نہیں مانگتا مگر میرے قرابت کی محبت تم پر لازم ہے۔ جب مسلمانوں میں باہم ایک دوسرے سے محبت واجب ہے تو سید العالمین کے ساتھ کس قدر محبت فرض ہوگی۔ یعنی یہ ہے کہ میں ہدایت وارشاد پر کچھ اجر نہیں چاہتا لیکن قرابت کے حقوق تو تم پر واجب ہیں۔ ان کا لحاظ کرو اور میرے قرابت والے تمہارے بھی قرابتی ہیں انہیں ایذا نہ دو۔ حضرت سعید بن جبیر سے مروی کہ قرابت والوں سے مراد حضور ﷺ کی آل پاک ہے (بخاری)

اہل قرابت سے کون کون مراد ہیں؟

اس میں کئی قول ہیں ایک تو یہ کہ مراد اس سے علی و فاطمہ و حسنین کریمین رضی اللہ عنہم ہیں ایک قول یہ ہے کہ مراد اس سے آل علی و آل عقیل و آل جعفر و آل عباس ہے اور ایک قول یہ ہے کہ حضور اقدس ﷺ کے وہ تمام اقارب مراد ہیں جن پر صدقہ حرام ہے اور و مخلصین بنی ہاشم و عبد المطلب ہیں۔ حضور ﷺ کی ازواج مطہرات رضی اللہ عنہن حضور ﷺ کے اہل بیت میں داخل ہیں۔

مسئلہ: حضور سید عالم ﷺ کی محبت اور حضور سید العالمین ﷺ کے اقارب کی محبت دین کے فرائض میں سے ہے۔ (تفسیر خزائن العرفان بحوالہ جمل و خازن و غیر صفحہ 299)

قریباً تمام مفسرین نے اس آیت کے تحت وہ احادیث درج کی ہیں جن میں رسول خدا ﷺ نے اپنی اہل بیت کی محبت کا درس دیا ہے۔

تفسیر قرطبی میں یہ حدیث نقل کی گئی ہے کہ نبی پاک کلام نے فرمایا جو شخص آل محمد ﷺ کی محبت میں مرا وہ شہید ہوا (مرتبہ شہادت پایا) اور جو شخص آل محمد ﷺ کی محبت میں مرا اللہ پاک جل جلالہ فرشتوں کو اس کی قبر کا زائر بنا دیتا ہے اور جو شخص آل محمد کے بغض میں مرا روز قیامت اس کی دونوں آنکھوں کے درمیان لکھا ہو گا کہ یہ رحمت رب سے محروم ہے اور جو شخص بغض آل محمد میں مرا وہ جنت کی خوشبو نہیں سونگھے گا اور جو میرے اہل بیت کے بغض میں مرا اس کے لئے میری شفاعت میں سے کوئی حصہ نہیں۔

اس حدیث کے بعض کلمات امام قرطبی نے آگے لکھے ہیں فرمایا: جو شخص آل محمد کی محبت میں مرا اسے ملک الموت مرتے ہوئے جنت کی بشارت دیتا ہے پھر منکر نکیر بھی یہ بشارت دیتے ہیں اور جو شخص آل محمد کی محبت میں مرا اس کی قبر میں جنت کی طرف دو دروازے کھول دیئے جاتے ہیں اور جو آدمی حب آل رسول میں مرا وہ مسلک اہل سنت و جماعت پر مرا اور جو شخص آل محمد کے بغض پر مرا وہ کافر مرا۔

(تفسیر الجامع لاحکام القرآن جلد 16 صفحہ 23 مطبوعہ داراحیاء التراث العربی بیروت)

امام سیوطی نے اس آیت کے تحت کثیر احادیث ذکر کی ہیں چند ایک یہ ہیں:

1. ابن عدی نے ابو سعید خدری سے روایت کیا ہے کہ نبی اکرم ﷺ نے فرمایا کہ:

من ابغضنا اهل البيت فهو منافق: جس شخص نے ہم اہل بیت سے بغض کیا وہ منافق ہے۔

2. امام بخاری نے سیدنا حضرت ابو بکر سے روایت کیا ہے کہ آپ فرماتے تھے **ارقبو محمدا فی اهل بیته** یعنی نبی پاک کی اہل بیت کے بارے میں آپ ﷺ کی نسبت کا خیال رکھا کرو۔

3. احمد ابن حبان اور حاکم نے ابو سعید خدری سے روایت کیا کہ رسول اللہ ﷺ نے فرمایا

والذی نفسی بیده لا یبغضنا اهل بیت رجل الا ادخله الله النار

مجھے اس رب کی قسم جس کے قبضہ قدرت میں میری جان ہے ہم اہل بیت سے جو شخص بھی بغض رکھے گا اللہ اسے دوزخ میں ڈالے گا۔

(تفسیر در منثور جلد 5 صفحہ 702 سورۃ الشوری مطبوعہ دار الکتب العلمیہ بیروت)

حضرت عمرو بن شعیب رضی اللہ عنہ سے روایت ہے کہ فرمایا: الا المودۃ فی القربی سے نبی اکرم ﷺ کے قریبی رشتہ دار مراد ہیں۔ (تفسیر ابن جریر جلد 11 صفحہ 145 حدیث 30680)

امام ابن ابی حاتم نے سعید بن جبیر سے اور وہ حضرت عبد اللہ بن عباس رضی اللہ عنہما سے روایت کرتے ہیں کہ جب یہ آیت نازل ہوئی قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا الا المودۃ فی القربی تو صحابہ کرام رضی اللہ عنہم نے پوچھا یا رسول اللہ

مَنْ قَرَابَتُكَ الذين وجبت مودتهم!

آپ کے وہ قرابت دار کون ہیں جن سے محبت لازم ہے؟ قال علی وفاطمۃ وولداھما - حضور ﷺ نے فرمایا: علی، فاطمہ اور ان کے دونوں بیٹے حسنین کریمین رضی اللہ عنہم

(تفسیر ابن ابی حاتم جلد 10 صفحہ 3276 حدیث 18473 مطبوعہ مکتب نزار مکہ مکرمہ)

اس حدیث کا مفہوم یہ ہے کہ حضرت مولی علی، سیدہ خاتون جنت اور حسنین کریمین رضی اللہ

عنہم ان ذوی القربی میں سے افضل ترین ہیں جن سے محبت رکھنے کا سوال کیا گیا ہے، ورنہ ذوی القربی کا مفہوم اس سے وسیع ہے اور حدیث بخاری کے مطابق اس آیت کے تحت سعید بن جبیر رضی اللہ عنہ نے فرمایا قربیٰ سے آل محمد مراد ہیں تو حضرت عبد اللہ بن عباس رضی اللہ عنہما نے ان سے فرمایا تم نے جلدی کی ہے۔ قریش کے ہر قبیلہ سے نبی اکرم ﷺ کی قرابت تھی۔ اس لیے حضور نے فرمایا میرے اور تمہارے درمیان جو قرابت ہے اس کا لحاظ رکھو۔

(صحیح بخاری کتاب التفسیر سورۃ الشوری حدیث 4818)

مطلب یہ ہے کہ ابن عباس رضی اللہ عنہما کے مطابق جس جس صحابی کو رسول اکرم کے ساتھ کسی بھی حوالہ سے رشتہ داری و قرابت حاصل ہے۔ اس سے محبت رکھنی چاہیے۔ چونکہ تمام مہاجرین قریش میں سے تھے اور قریش کے ہر قبیلہ سے حضور ﷺ کی قرابت ہے، اس لیے ان سب سے محبت کا سوال کیا جا رہا ہے۔ اس بنیاد پر، ابو بکر صدیق عمر فاروق عثمان غنی اور دیگر عشرہ مبشرہ سب سے محبت لازم ہے۔ پھر مولی علی المرتضیٰ سیدہ خاتون جنت اور حسنین کریمین کی قرابت سب سے زیادہ ہے اس لیے ان سے محبت سب سے زیادہ لازم ہے۔

حب آل رسول ﷺ کا صلہ:

وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ۔

ترجمہ: اور جو شخص نیکی کمائے تو ہم اس کے لئے اچھائی بڑھا دیتے ہیں بے شک اللہ بخشنے والا جزا عطا فرمانے والا ہے۔ (شوریٰ: 23)

اس جگہ حسنہ سے یوں تو کوئی بھی نیکی مراد ہو سکتی ہے کہ ہر نیکی ہی کی اللہ جل جلالہ جزا دیتا ہے مگر حبر الامت مفسر قرآن مجید، عم زاد رسول ﷺ حضرت ابن عباس سے ایک اہم نیکی کا بیان بھی آیا ہے چنانچہ امام سیوطی فرماتے ہیں۔ واخرج ابن ابي حاتم عن ابن عباس ومن يقترف حسنة قال المودة لآل محمد ﷺ

ترجمہ: ابن ابی حاتم نے حضرت ابن عباس سے روایت کیا ہے کہ من یقترف حسنۃ سے آل محمد

کی محبت مراد ہے۔(تفسیر در منثور جلد 5 صفحہ 701 مطبوعہ دار الکتب العلمیہ بیروت)

ابن عباس کے اس تفسیر کی اس سے بھی تائید ہوتی ہے کہ اس پہلے آیت یہی ہے قل لااسئلکم علیہ اجرا الا المودۃ فی القربی تو چونکہ پیچھے سے حب آل رسول کا تذکرہ آرہا ہے تو یہاں بھی نیکی سے مراد حب آل رسول ہی ہے۔

محبتِ صحابہ واہلِ بیت رضی اللہ عنہم کا دُرست مفہوم:

علمائے اسلام اور مسلمانانِ عالَم کا قدیم زمانے سے یہ قابلِ تحسین اور لائقِ تقلید طریقہ چلا آرہا ہے کہ جب بھی سیّدِ کائنات صلی اللہ علیہ واٰلہ وصحبہ وسلم کی ذاتِ اقدس پر دُرود شریف پڑھتے ہیں تو اِس کے ساتھ ہی آپ صلی اللہ علیہ واٰلہ وصحبہ وسلم کی مبارک آل اور پیارے اَصحاب رضوانُ اللہ علیہم پر بھی دُرود وسلام بھیجتے ہیں۔ یقیناً یہ خوبصورت انداز عقیدے کی درستی اور پختگی کی علامت ہے؛ کہ اِس طرز پر درود وسلام پڑھنے والے کو سرورِ دوعالَم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّم کے تمام صحابہ اور جمیع اہلِ بیت سے عقیدت ومحبت ہے، جو کہ ایمان کے لئے انتہائی ضروری ہے۔

علمائے اسلام نے تعظیمِ رسول کی علامات میں اِس بات کو بھی ذکر فرمایا ہے کہ آپ صلی اللہ علیہ واٰلہ وصحبہ وسلم کے صحابہ اور اہلِ بیت سے محبت وعقیدت رکھی جائے اور ان حضرات کا ادب واحترام کیا جائے۔ چنانچہ امام قاضی عیاض مالکی رحمۃ اللہ علیہ اپنی تصنیفِ لطیف "شفاء شریف" میں اہلِ بیت اَطہار کے بارے میں ارشاد فرماتے ہیں:

"وَمِنْ تَوْقِيْرِهٖ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبِرِّهٖ بِرُّ آلِهٖ ذُرِّيَّتِهٖ وَاُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِيْنَ اَزْوَاجِهٖ۔" یعنی، سرکارِ اعظم صلی اللہ تعالیٰ علیہ واٰلہ وصحبہ وسلم کی تعظیم وتوقیر میں سے یہ بھی ہے کہ آپ کی آل، اَولاد اور اَزواج (یعنی اُمہاتُ المؤمنین) کی تعظیم وتوقیر کی جائے۔

(شرح الشفاء، فی تعظیم امرہ وجوب توقیرہ وبرہ۔۔، ج2، ص81، دار الکتب العلمیہ)

اور اِسی "شفاء شریف" میں آپ رحمۃ اللہ علیہ صحابۂ کرام کے بارے میں تحریر فرماتے ہیں:

"وَمِنْ تَوْقِيْرِهٖ وَبِرِّهٖ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَوْقِيْرُ اَصْحَابِهٖ وَبِرُّهُمْ وَ مَعْرِفَةُ

حَقِّهِمْ وَ الْاِقْتِدَاءُ بِهِمْ وَحُسْنُ الثَّنَاءِ عَلَيْهِمْ۔"یعنی، سرورِ ذیشان ﷺ کی تعظیم و توقیر میں سے یہ بھی ہے کہ آپ کے صحابۂ کرام کی تعظیم و توقیر کی جائے، ان کے حق کو پہچانا جائے، ان کی اقتدا اور پیروی کی جائے اور ان کی مدح و ثنا کی جائے۔ (شرح الشفاء، فی تعظیم امرہ وجوب توقیرہ وبرہ۔۔،ج2، ص89، دار الکتب العلمیہ)

یہاں ایک بات یاد رکھنے کی ہے کہ نبیِ کریم ﷺ کے مقدّس صحابہ اور پیارے اہلِ بیت کی محبت سے مراد یہ ہے کہ ان حضرات میں سے ہر ایک سے محبت رکھی جائے۔ معاذاللہ! صحابہ یا اہلِ بیت میں سے کسی ایک فرد سے بھی بغض و نفرت رکھنا انتہائی ہلاکت خیز اور دُنیا و آخرت میں نقصان و خُسران کا باعث ہے اور یہ اِس بات کی بھی دلیل ہے کہ ایسے شخص کو دیگر صحابہ واہلِ بیت سے بھی سچی اور ایمانی محبت نہیں ہے؛ کیونکہ اِن تمام تر نفوسِ قُدسیہ سے محبت اِن کی ذات کی وجہ سے نہیں ہے، بلکہ ذاتِ مصطفٰے ﷺ سے تعلّق اور نسبت رکھنے کی وجہ سے ہے۔

لفظِ "صحابہ" صحابی کی جمع ہے، جس کا لفظی معنٰی ہی "صحبت میں رہنے والا" اور "رفیق و ساتھی "ہے اور مسلمانوں کا ہر سمجھدار بچہ بھی جانتا ہے کہ جماعتِ صحابہ پر لفظِ "صحابہ" کا اطلاق صحبتِ مصطفٰے ﷺ کی وجہ سے ہی کیا جاتا ہے۔ بالفاظِ دیگر صحابی کو صحابی، صحبت و نسبتِ رسول ﷺ کی وجہ سے ہی کہتے ہیں۔ اِسی طرح "اہلِ بیت" کا لفظی معنٰی ہی "گھر والے" ہے اور ہر مسلمان جانتا ہے کہ اہلِ بیت کو رسولِ کریم ﷺ کے مقدّس گھرانے اور خاندان سے ہونے کی وجہ سے ہی "اہلِ بیت" کہا جاتا ہے۔ "اہلِ بیت" یعنی گھر والے، کس کے گھر والے؟ جانِ کائنات ﷺ کے گھر والے۔

چونکہ ذاتِ رسالت ﷺ سے تعلّق اور نسبت ہر صحابی اور اہلِ بیت کے ہر فرد ہی کو حاصل ہے، لہذا ان میں سے ہر ایک سے عقیدت و محبت رکھنا اور ہر ہر موقع پر اس محبت کا اظہار کرنا بھی ضروری ہے۔

چنانچہ اعلیٰ حضرت امام اَحمد رضا خان رحمۃ اللہ علیہ اِسی حقیقت کا بیان یوں فرماتے ہیں:

وَلَيْسَ حُبُّ الصَّحَابَةِ لِذَوَاتِهِمْ، وَلَا حُبُّ اَهْلِ الْبَيْتِ لِاَنْفُسِهِمْ، بَلْ حُبُّهُمْ جَمِيْعاً لِوُصْلَتِهِمْ بِرَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ، فَمَنْ اَحَبَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ وَجَبَ اَنْ يُحِبَّهُمْ جَمِيْعاً ، وَمَنْ اَبْغَضَ بَعْضَهُمْ ثَبَتَ اَنَّهُ لَايُحِبُّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ۔

صحابۂ کرام سے محبت اُن کی ذات کی وجہ سے نہیں ہے، اور اہلِ بیت کی محبت اُن کی اپنی جانوں کی وجہ سے نہیں ہے، بلکہ ان تمام افراد سے محبت رسول ﷺ سے تعلّق اور نسبت رکھنے کی وجہ سے ہے۔ لہٰذا جو شخص نبی پاک صلی اللہ تعالیٰ علیہ و اٰلہ وصحبہ وسلم سے محبت کرتا ہے تو اُس پر واجب ہے کہ اِن تمام حضرات (سارے ہی صحابہ و اہلِ بیت) سے محبت رکھے۔ اور جو شخص اِن حضرا تمیں کسی سے ایک سے بھی بُغض رکھے تو ثابت ہو جائے گا کہ ایسا شخص رسولِ کریم صلی اللہ تعالیٰ علیہ و اٰلہ و صحبہ وسلم سے بھی محبت نہیں رکھتا۔ المعتقد المنتقد مع حاشیۃ المعتمد المستند، ص264، دارالفقیہ

يَا اهلَ بَيْتِ رَسُوْلِ اللّٰهِ حُبُّكُمُ ۔۔۔ فَرضٌ مِّنَ اللّٰه فِي الْقُرْآنِ اَنْزَلَهُ
يَكْفِيْكُمْ مِنْ عَظِيمِ الْفَخرِ اَنَّكُمْ ۔۔۔ مَنْ لَمْ يُصَلِّ عَلَيْكُمْ لَا صَلَاةَ لَهُ

دیوان امام شافعی، صفحہ: 142

اے اہل بیتِ کرام! تمہاری محبت اللہ پاک نے قرآنِ کریم میں فرض قرار دی ہے۔ تمہیں یہ فخر کافی ہے کہ جو تم پر درود نہ بھیجے، اس کی نماز نہیں۔

مسئلہ! امام شافعی رَحْمَۃُ اللّٰہِ عَلَیْہ کے نزدیک نماز میں درود شریف پڑھنا فرض (واجب) ہے جبکہ امامِ اعظم ابو حنیفہ رَحْمَۃُ اللّٰہِ عَلَیْہ کے ہاں نماز میں درود شریف پڑھنا واجب نہیں بلکہ سُنّت ہے۔ اگر کوئی نماز میں درود شریف نہ پڑھے تو امام شافعی رَحْمَۃُ اللّٰہِ عَلَیْہ کے نزدیک اُس کی نماز ہو گی ہی نہیں واجب الاعادہ ہے، جبکہ امام اعظم ابو حنیفہ رَحْمَۃُ اللّٰہِ عَلَیْہ کے نزدیک نماز تو ہو جائے گی مگر سُنّت رِہ جانے کی وجہ سے نماز میں کمی آجائے گی۔

الٰہی بحقِ بنی فاطمہ۔ کہ بر قول ایمان کنی خاتمہ
اگر دعوتم رد کنی ور قبول۔ من و دست و دامان آل رسول ﷺ

کسب معاش کے اساسی اصول

حافظ شاہد علی جامڑو- کراچی

قرآن و حدیث اور احکام اسلامی کے پیش نظر جب ایک شخص کسب معاش کے لئے قدم اٹھاتے تو کیا اس کو یہ آزادی حاصل ہے کہ اپنی معیشت کے حصول میں جو طریقہ بھی چاہے اختیار کرے؟ نہیں ایسا نہیں ہے، بلکہ اس انفرادی جدوجہد میں اس کو چند ایسے اصول کا پابند بنایا گیا ہے، جو "نظام معیشت" کو فاسد ہونے سے بچاتے اور صاحب معیشت کی زندگی کو معاصی رفاہیت کے ساتھ دینی اور اخلاقی رفعت عطا کرتے ہیں۔ چنانچہ اس کو حکم دیا گیا ہے کہ وہ اپنی انفرادی معیشت میں ہمیشہ دو اصول پیش نظر رکھے۔ ایک یہ کہ جو حاصل کیا جائے وہ "حلال" ہو اور دوسرا یہ کہ جن طریقوں سے حاصل کیا جائے وہ "طیب" ہوں۔

قرآنی تعلیمات:

(1) يَاأَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ ۚ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ

اے لوگو! جو کچھ زمین میں ہے اس میں سے حلال طیب کھاؤ اور شیطان کے قدموں کی پیروی نہ کرو، بلاشبہ وہ تمہارے لئے کھلا دشمن ہے۔ البقرہ:168

(2) وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا

پس اللہ نے جو کچھ تم کو رزق دیا ہے اس میں سے حلال طیب کھاؤ۔ المائدہ 88

(3) يَاأَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا ۖ إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

اے پیغمبرو! تم کھاؤ پاک چیزوں سے اور عمل کرو نیک، بلاشبہ جو تم کرتے ہو میں اس کا جاننے والا ہوں۔ المومنون 51

(4) يُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ

اور حلال رکھتے ہیں تمہارے لئے پاک چیزیں اور حرام کرتے ہیں خبیث چیزیں۔ الاعراف 157

حلال اور طیب: ان آیات میں حلال اور طیب پر دو اصول کا ذکر کرتے ہوئے تاکید کی گئی کہ شیطانی

اقدام کی پیروی نہیں کرنی چاہیے۔

حلال سے مراد کیا ہے؟ مراد یہ ہے کہ کھانے پینے، پہننے اوراشیاء کے استعمال میں نیز تمام وسائل آمدنی میں اسلامی نظام معیشت کی روح یہ ہے کہ ایک مسلم کو ایسی تمام اشیاء سے بچنا چاہیے جن کی ترکیب ان عناصر سے کی گئی جو جسمانی امراض کا مبدا بننے اور اس کو فاسد کرنے میں زہر کا کام کرتے ہوں، یا قوائے حیوانی کو برانگیختہ کر کے اوران کو اعتدال طبعی سے نکال کر امراض نورانی اور اخلاقی کا باعث ہوتے ہیں اور ان اشیاء سے بھی احتراز ضروری ہے جو غرور، خود نمائی، بیجا تعیش اور جابرانہ نخوت کا سبب بن کر مساوات، اخوات اور مواسات باہمی کے رشتوں کو قطع کرتے اور خود غرضی، ظلم اور بداخلاقی کی جانب دعوت دیتے ہوں۔ پس اگر ہمارا کسب و اکتساب ان نجس اوصاف سے پاک ہو تو وہ حلال ہے۔

طیب: اسی طرح یہ بھی ضروری ہے کہ جو شئے اپنی معیشت کے لئے حاصل کی گئی ہے وہ اپنی ذات میں بھی اور حصول کے طریقوں میں بھی نفس کو پاک رکھتی اور خبائث نفس سے بچاتی ہو، نیز اس سے دوسرے افراد امت کے لئے معاشی تنگی نہ پیدا ہوتی ہو اور ظلم و سرکشی اور معاشی دستبرد کے وہ جراثیم نہ پھیلتے ہوں کہ جن سے مذموم سرمایہ داری فروغ پاتی اور عام انسانی دنیا کو فلاکت و مسکنت کے قعر ہلاکت میں ڈالنی ہو۔ پس اگر آمدنی اور وسائل آمدنی میں ان امور کا پورالحاظ رکھا گیا ہے تو اس کو اسلامی نقطہ نظر سے "طیب" کہا جاتا ہے۔

حرام کمائی اور خرچ کی تفصیل: قرآن عزیز اور احادیث نبوی (علیٰ صاحبہا الصلوٰۃ والسلام) نے حلال اور طیب کے خلاف حرام کی بعض اصناف بھی تفصیل کے ساتھ شمار کرائی ہیں اور بعض کو صرف اصولی طور پر بیان کیا ہے۔

قرآنی ہدایات: چنانچہ ارشاد ربانی ہے:

(1) حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَ الدَّمُ وَ لَحْمُ الْخِنْزِيْرِ وَ مَآ اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ وَ الْمُنْخَنِقَةُ وَ الْمَوْقُوْذَةُ وَ الْمُتَرَدِّيَةُ وَ النَّطِيْحَةُ وَ مَآ اَكَلَ السَّبُعُ اِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ ۫ وَ مَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَ اَنْ تَسْتَقْسِمُوْا بِالْاَزْلَامِ ذٰلِكُمْ فِسْقٌ ؕ

تم پر حرام ہے مُردار اور خون اور سور کا گوشت اور وہ جس کے ذبح میں غیرِ خدا کا نام پکارا گیا اور وہ جو گلا گھونٹنے سے مرے اور بے دھار کی چیز سے مارا ہوا اور جو گر کر مرا اور جسے کسی جانور نے سینگ مارا اور جسے کوئی درندہ کھا گیا مگر جنہیں تم ذبح کر لو اور جو کسی تھان پر ذبح کیا گیا اور پانسے ڈال کر بانٹا کرنا یہ گناہ کا کام ہے. المائدہ: 03

(2) اِنَّمَا الۡخَمۡرُ وَالۡمَيۡسِرُ وَالۡاَنۡصَابُ وَالۡاَزۡلَامُ رِجۡسٌ مِّنۡ عَمَلِ الشَّيۡطٰنِ فَاجۡتَنِبُوۡهُ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُوۡنَ ۝٩٠

بلاشبہ شراب اور جوا اور بت اور پانسے ناپاک، ہیں، کار شیطان سے ہیں، بس ان سے بچو تاکہ فلاح پاؤ۔ المائدہ

احادیث رسول ﷺ:

1. نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ، وَالدِّيبَاجِ، وَالْمِيْثَرَاءِ، وَالْقَسِيِّ، وَعَنْ الْجُلُوسِ عَلَى الْمَيَاثِرِ

نبی اکرم ﷺ نے ریشمی کپڑے، دیباج (موٹا ریشم)، میثراء (ریشمی گدا)، قسی (ریشم ملا ہوا کپڑا) پہننے سے اور ریشمی گدوں پر بیٹھنے سے منع فرمایا۔ (سنن اَبی داوٗد –ح 4036، مسند اَحمد –ح 20465)

2۔ مَنْ لَبِسَ ثَوْبَ شَهْوَةٍ فِي الدُّنْيَا، أَلْبَسَهُ اللَّهُ ثَوْبَ مَذَلَّةٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ۔

رسول اکرم ﷺ نے ارشاد فرمایا جس شخص نے دنیا میں فخر اور غرور کا لباس پہنا، اللہ تعالیٰ اس کو قیامت میں ذلت کا لباس پہنائے گا۔ (سنن اَبی داوٗد ح 4031، مسند اَحمد ح 6791)

3۔ لا تَشْرَبُوا فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالفِضَّةِ

نبی اکرم ﷺ نے منع فرمایا تم مسلمانوں (مرد و خواتین) کو جائز نہیں کہ سونے اور چاندی کے برتنوں کا استعمال کرو۔ (صحیح البخاری –ح 5426، صحیح مسلم –ح: 2067)

کسب معاش میں اسلامی نظام معیشت یہ ضروری قرار دیتا ہے کہ حاصل کردہ شے حلال ہو حرام نہ ہو، طیب ہو خبیث نہ ہو۔ حلال و طیب اور حرام و خبیث کی توضیح و تشریح بھی بیان کر دی گئی تاکہ ان اصول کے سمجھنے اور پیش نظر رکھنے میں کسی قسم کی دقت پیدا نہ ہو۔

اگر ایک شخص ان تمام بنیادی اصول و امور کا لحاظ رکھتے ہوئے اپنی معاشی زندگی میں جدوجہد کر کے وسائل کے طرف جاتا ہے تو بلاشبہ اسلامی نظام معیشت میں اس کی یہ کمائی حلال و طیب ہے۔